

BME Campus

R épület

Urbán Erzsébet

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

építész, V. évfolyam

Témavezető: Kiss Zsuzsanna Emília

tudományos segédmunkatárs, BME ÉSZK

„A dolgozat bemutatását a TÁMOP - 4.2.2.B-10/1--2010-0009 "Új tehetséggondozó programok és kutatások a Műegyetem tudományos műhelyeiben" című program támogatta.”

Tartalom

Előszó.....	5
Történelmi háttér	5
Az R épület helye Rimanóczy Gyula életművében.....	11
Városi kontextus, a tervezési feladat összetettsége	16
A teljes épületegyüttes eredeti tervei	17
A megvalósult épület.....	22
Beépítés, megközelítések	22
Duna-parti látvány.....	26
A homlokzatképzés részletei – anyaghasználat, díszítőelemek, plasztikák	29
Az épület belső kialakítása.....	38
Az épület utóélete	51
Végszó	54
Forrásművek.....	56
Könyvek, dokumentumok, monográfiák.....	56
Szaklapok, évkönyvek	57
Képek forrása.....	58
Tervek forrása.....	59

Előszó

TDK dolgozatommal az R épület történetének bemutatásán túl szeretném arra is felhívni a figyelmet, hogy a kor szövevényes elvárásai közepette hogyan tudott Rimanóczy Gyula kiváló szakmai tudásának köszönhetően pengeélén egyensúlyozva alkalmazkodni a kialakult kényszerhelyzethez és maradandó értékeket alkotni, melyek napjainkban is részletesebb tanulmányozásra érdemesek.

Történelmi háttér

„A milleniumtól 1945-ig terjedő időt az I. világháború és Trianon osztotta két szakaszra, és a korszakot a II. világháború pusztításai, a teljes társadalmi-politikai összeomlás zárta le. A háborús vereség és Közép-Európa befolyási övezeteinek a nagyhatalmak közötti újrafelosztása Magyarországot a Szovjetunió érdekszférájába utalta, s ez rövid néhány év alatt a társadalom teljes átalakulásához, a tőkés termelési viszonyok felszámolásához, az államszocializmus kialakulásához vezetett. A következő négy és fél évtizedre tehát Magyarország sorsa olyan nagyhatalmi övezet-hez kötődött, amelynek államai döntő többségükben jóval alacsonyabb társadalmi fejlettségi szinten álltak, mint Magyarország 1938-ban.”¹

A második világháború hatalmas pusztításait követően az elsődleges feladat a legalapvetőbb infrastrukturális hálózat (vasútvonalak, hidak, közutak) és a lakóházak újjáépítése, valamint a romeltakarítás volt [1,2,3,4].

1. Kilátás a Szent Gellért-szobortól Pest felé

2. A Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

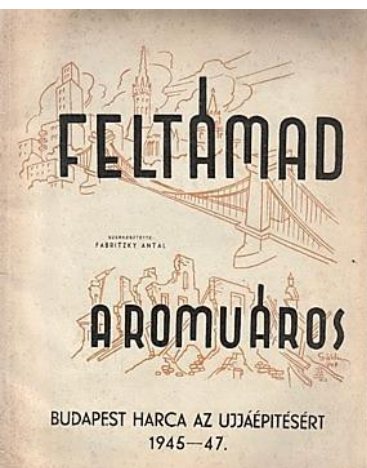
¹ <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/433.html> (2012. október 20.) - A második félszázad építésze.

3. Kilátás a Gellért-hegyről a háború után

4. Szabadság híd újjáépítése, 1945

5. Fabritzky Antal: *Feltámad a romváros. Budapest harca az újjáépítésért 1945–47.* Budapest: Légrády testvérek, 1948

A szocialista ideológiával szoros összefüggésben a helyreállítás helyett inkább egyfajta újjáépítést tűztek ki célul, melynek egyik legjelentősebb hirdetője Fischer József² volt. „Az újjáépítés lesz a fiatal magyar demokrácia tűzpróbája...” - jelentette ki Rákosi Mátyás az 1945-ös Magyar Kommunista Párt úgynevezett pünkösdi konferenciáján.³

1947-ben rövid időre újjáéledtek a tervpályázatok és úgy tűnt, hogy az intézményi átalakulások a demokratizálódást szolgálják. Tervpályázatokat írtak ki az elpusztult Duna-parti szállodasor helyreállítására és Erzsébetváros foghíjainak beépítésére. Ezt követően – és persze már ezzel párhuzamosan – elkezdődtek a „szabad nép hatalmát” reprezentáló nagyszabású új középületek terveinek előkészítései. Végül 1948. április 20-án megállapították, hogy az utolsó sérült budapesti tető is helyreállításra került. E nap emlékét a Fővárosi Önkormányzat épületének falán elhelyezett, Kovács Margit⁴ által készített dombormű őrzi [6]. A *Feltámad a romváros* című 1948-as könyvben további részletek olvashatóak a felújításokat illetően [5].⁵

Az 1947-49 közötti hároméves terv alatt valósultak meg az első fontosabb középületek a háború óta, többek között az Országos Társadalombiztosító Intézet⁶, mely egyben hosszú időre az utolsó nagyobb magánmunkát is jelentette az építész szakma számára.

² A modern építészet úttörői között számon tartott Fischer József a háború után vezető szerephez került.

Újjáépítési, majd építésügyi kormánybiztos és a Fővárosi Közmunkák Tanácsa elnöke lett.

³ Prakfalvi Endre: *Szocreál.* Budapest: Budapest: Főváros Önkormányzata, 1999 p7

⁴ Kovács Margit (1902-1977) Kossuth-díjas magyar kerámiaművész, a Magyar Köztársaság Érdemes Művésze, a Magyar Köztársaság Kiváló Művésze.

⁵ Prakfalvi Endre: *Szocreál.* Budapest: Budapest: Főváros Önkormányzata, 1999 p8

⁶ OTI rendelőintézet terve: Lauber László – Nyíri István (Budapest XI. kerület Fehérvári út 12.)

„A koalíciós időszak, amikor az építészet még viszonylag zavartalanul fejlődhetett, rövid életűnek bizonyult. ...Az államosítás és centralizálás alapvetően megváltoztatta az építészek létfeltételeit.”⁷

1948-ban államosították az építőipari nagyüzemeket, felszámolták a kisipart, így már semmi sem állhatott a tervutasításos gazdálkodás útjába. A korábbi építészeti szervezeteket, folyóiratokat megszüntették és mindent a minisztériumokból irányítottak államilag a Szovjetunióból átvett minták alapján.

Ebben az évben jelent meg Major Máté⁸ *Az új építészet elméleti kérdései* című kis könyvecskéje, melyben provokatív hangnemen hívta vitára az építész szakma neves embereit az elméleti kérdések tisztázása végett. Elítélte a laikus közönséget, de még a szakembereket is, amiért „hamis hiedelmekkel, avult és dogmatikus, befejezett és merev szentenciaanyaggal vannak telítve”.⁹

„Az építésügyben is az egyetemes... szemléletnek kell diadalmaskonia, mert az új építészet csak így lehet tartalmában és formájában is szocialista és realista. Szocialista, hiszen a dolgozó embert kívánja és kell szolgálnia, realista, mert ezt a szolgálatot tisztán, világosan, egyszerű eszközökkel és értelmesen ... kell kifejeznie, amiből nem hiányozhatik az országépítő dolgozók dicsőségét hirdető monumentalitás.”¹⁰

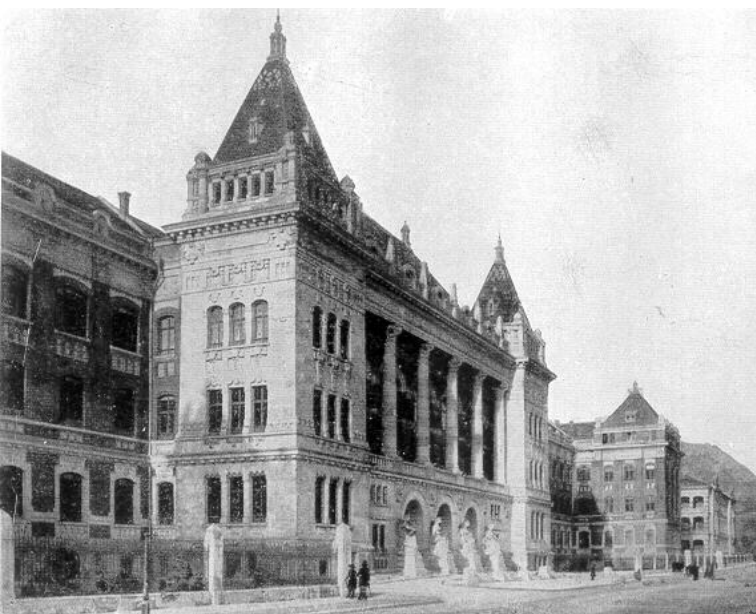
6. Kovács Margit: Emléktábla a Fővárosi Önkormányzat falán (Városház utca 9-11.)

⁷ Sisa József, Wieberson Dora: *Magyarország építészetének története*. Budapest: Vince Kiadó, 1998 p308

⁸ Major Máté (1904–1986) Kossuth-díjas építész, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja.

⁹ Major Máté: *Az új építészet elméleti kérdései*. Budapest: Az új építészet köre kiadása, 1948 p9

¹⁰ Major Máté: *Az új építészet elméleti kérdései*. Budapest: Az új építészet köre kiadása, 1948 p26

7. A Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Központi épülete

8. Az újjáépülő Petőfi híd, 1950.

9. Az újjáépülő Petőfi híd, háttérben a Műegyetem épületei

Átalakult az építésképzés is [7]. Eltávolították a tanári karból a „nem kívánatos” építészeket, elsősorban azokat, akik szerepet játszottak a közel hatvan III-IV. éves építészhallgató életének megmentésében a háború alatt. A diákok behívott katonaként tovább tanulhattak a műegyetemen, így szerencsésen kikerülték a frontszolgálatot.

Helyükre olyan tanárokat állítottak, akikről úgy vélték, hogy az új ideológiai elvek szerint befolyásolhatják az egyetem szellemi életét.¹¹

Az 1949-től főiskolává váló Iparművészeti Iskolában a képzés a bútór és belsőtér világára szűkült. Ezzel lehetett a szocreál szemlélet ellen védekezni, ugyanis egy enteriőr tervezése kisebb mértékben szolgálhatta a hatalmi reprezentáció igényeit, így az állami irányítás nem fordított rá olyan jelentős figyelmet, és a modern áramlatok kibontakozásának lényegesen kevesebb gátja akadt.

¹¹ <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/433.html> (2012. október 20.) – A második félszázad építésze

Végül a budapesti gyűrűs-sugaras szerkezet sávossá vagy többpólusúvá alakítása nem valósult meg, a Duna-partra javasolt utópisztikus beavatkozások, a toronyházak, vagy hosszan elnyúló sávházak vízióiból sem épült meg szinte semmi sem. A háborús romok felélesztése azonban lassan eredményekhez vezetett: 1952-ben befejeződött a Petőfi-híd újjáépítése és a budai hídfő tereprendezése is [8, 9, 10, 11].

Ez idő alatt az 1951. április 17-24. között Révai József¹² vezetésével megtartott, úgynevezett *Nagy építészeti vita* „a konformista ideológiai szándékot, a szovjet példa dogmatikus követését szorgalmazta. Major Máté „Új építészet”-et hirdető szemléletét bírálva Perényi Imre¹³ fejtette ki a „szocialista realizmus” követelményeit, amelyet Révai nyomatékosított. A „tartalmában szocialista, formájában nemzeti” zsdanovisztálini formaelv a technikai átalakulás idején csak nyűgöt, kötöttséget jelenthetett.”¹⁴

10. A Petőfi-híd budai hídfőjénél található emléktábla

11. Látkép a budai oldalról az 1950-es évek elején

¹² Révai József kommunista politikus, író, a Rákosi-korszak meghatározó kultúrpolitikus és ideológusa.

¹³ Dr. Perényi Imre (1913–2002) egyetemi tanár, a BME nyugalmazott rektora, Ybl Miklós díjas építész-mérnök, a műszaki tudományok doktora, egy időben Budapest főépítésze.

¹⁴ <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/433.html> (2012. október 19.) – *A második félvezárszázad története*

„Építészetünk: eszményeink hordozója, tehát szocialista; de mert osztályharcos hivatása van, nevelő és propagandista hivatását csak a kifejezőeszközök realista, közérthető (tehát nemzeti) megválasztásával tudja betölteni. Innen ered fejlődő építészetünk karakterének – tartalmában szocialista, formáiban nemzeti – meghatározása.”¹⁵

Az azonban, hogy a követendő nemzeti mintákat honnan kellene meríteni, egyáltalán nem volt világos a tervezők számára. Ezt a bizonytalanságot hamar eloszlatta az 1951 őszén a Nemzeti Múzeumban megtartott Magyar Építőművészek Szövetségének alakuló kongresszusa. A helyszínválasztás sem véletlenül esett Pollack Mihály épületére, mely a XIX. század első felében a nemzeti nagyság és dicsőség időszakának jelképe volt.¹⁶

„Fel kell tárni a magyar építészet haladó hagyományait, azokat a hagyományokat, amelyek a társadalmi fejlődésünk haladó, emelkedő szakaszainak és ezek közül különösképpen a hozzánk legközelebb álló nagy reformkornak a gondolatvilágát tükrözi...”¹⁷

Az állami „útmutatásoknak” köszönhetően az építész szakma a jövőben követendő magyar népi jelleget a reformkor és a felvilágosodás klasszicista formáiban találta meg, mely ettől kezdve mindvégig meghatározó irányt adott a szocialista realizmus formálódásának.

A Forint bevezetésének ellenére az ország folyamatosan romló gazdasági helyzete nem tette lehetővé, hogy a tervek többsége megvalósulhasson, egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a régi foltozgatására lesz csupán lehetőség, így az újjáépítés inkább csak helyreállítást jelenthetett.

A rejtélyes jelmondat – „szocialista tartalom, nemzeti forma” – mögöttes értelmezését soha nem fejtették ki részletesen: az építészekre bízták, hogyan tudják átültetni a sztálini formulát a tervezett épületekre. A nyugati világ ellen indított erőszakos propagandahadjárat eredményeképp elképzelhetetlen volt, hogy az ideológiának szembeszegülő modern épületek megvalósuljanak. Mindenki próbálta a modern és a tradicionális ellentétét valamilyen szinten kezelni. Az építészek igyekeztek megfelelni az elvárásoknak, hogy terveik ne csak egy fiók mélyén porosodjanak, hanem fel is épülhessenek.

---

¹⁵ Weiner Tibor tanulmánya az *Építés – Építészet* című folyóirat 1951/9-10. számában.

¹⁶ Az *Építés – Építészet* 1951/5-6. számában jelent meg a *Fordulatot az építészetünkben!* című cikk, mely hadjáratot indított a kozmopolita nyugati építészet ellen.

¹⁷ Szendrői Jenő: *Magyar építészet 1945-1955*. Budapest: Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1955
A magyar építészet tíz éve (előszó)

Az R épület helye Rimanóczy Gyula életművében

Rimanóczy Gyula [12] 1903. január 19-én született Bécsben, édesapja – Rimanóczy Árpád – katonai szolgálata alatt. A gyermekkori éveket már Budapesten töltötte. A IV. kerületi főreáliskolában tett kitűnő eredménnyel záródó érettségijét követően 1920-tól a Királyi József Műegyetem hallgatója lett. Az évfolyam legjobb tervezőjeként elnyerte a Hauszmann Alajos jutalomdíjat. Miután 1925-ben diplomát kapott, több hónapos európai tanulmányúton vett részt, melyet később további utazások követtek.

„Rimanóczy tervein a historizáló stílust modernebb hangvétel váltja föl 1928-29 folyamán, nyilván az európai utazásain tapasztalt hatására.”¹⁸

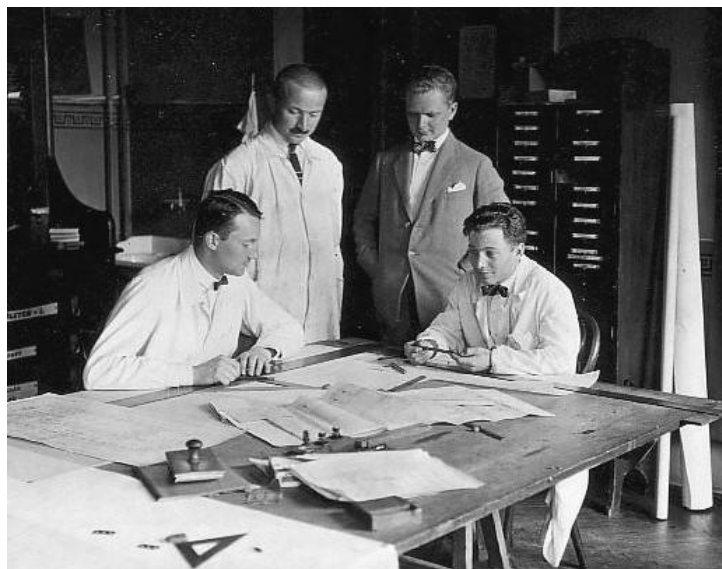
Dolgozott Wälder Gyula, Dümmerling Ödön és Maróthy Kálmán tervezőirodájában [13].

1930 végén a Magyar Mérnök és Építész Egylet által indított Budapest lakásépítési problémáiról szóló ankétsorozat szervező titkára volt. „Rimanóczy nem csak szervezte a rendezvényt, hanem maga is tartott előadást december 15-én „*Kislakásos telepek elhelyezési lehetőségei Budapesten*” címmel. Az ankéton ismertették a hazai tervezők által beküldött új lakás típusterveket és lakótelep terveket.”¹⁹

1932-ben valósult meg első saját épülete.²⁰ Modern felfogású tervei miatt számos kudarc érte, ezért 1933 januárjában kényszerűségből önállósult.

12. Rimanóczy Gyula

13. Wälder Gyula irodájában – 1926
(a kép jobb oldalán áll Rimanóczy)

¹⁸ Ferkai András: *Rimanóczy Gyula családi házairól*. (Tanulmány) In: Hadik András, Hajdú Virág, Prakfalvi Endre, Ritoók Pál: *Rimanóczy Gyula (1903-1958)*. Budapest: OMvH Magyar Építészeti Múzeum, 1996 p15

¹⁹ Ferkai András: *Rimanóczy Gyula családi házairól*. (Tanulmány) In: Hadik András, Hajdú Virág, Prakfalvi Endre, Ritoók Pál: *Rimanóczy Gyula (1903-1958)*. Budapest: OMvH Magyar Építészeti Múzeum, 1996 p16

²⁰ Budapesten az I. kerület (ma XI. kerület) Szirtes utca 3/a. alatti kétlakásos családi ház (villa).

14. A Debreceni Sugár uton 1933-ban épült villa
Mrs Jay Poward részére

15. A Magyar Építőművészek Szövetségének mesterdíja, 1935

Ebben az időszakban elsősorban megélhetési problémáinak rendezése érdekében számos villaépület tervezését vállalta el [14]. Háború előtti munkásságának több mint felét ezek az épületek jelentették. „... évente két-három villa megtervezéséből tisztes polgári színvonalon meg lehetett élni.”²¹ Több épületénél újabb és újabb tervváltozatokat készített, hogy a modern hangvétel elfogadhatóvá váljon mind a megrendelő, mind a kritikusok számára. Volt olyan villa, amelynél ugyanahhoz az alaprajzhoz öt különböző homlokzatváltozatot készített: két konzervatív barokkosat, egy egyszerűbb romantikusot, egy magastető és egy lapostető modernt.²²

Az 1934-es évre munkái már meghozták számára az elismerést, a hazai és nemzetközi szaklapok is pozitívan nyilatkoztak a tervekről. „A harmincas évek közepétől Rimanóczy egyre kevesebb családi házat tervezett. Sem ideje, sem szüksége nem volt kisebb feladatokra akkor, amikor sorra nyerte a komoly ipari- és középületekre szóló tervpályázatokat és nyomukban megbízást a beadványi és kiviteli tervek elkészítésére, illetve az építkezések művezetésére.”²³

1935-ben a pasaréti templom építési munkájáért az akkori Magyar Építőművészek Szövetsége mesterdíjjal tüntette ki. Ugyancsak ebben az évben Budapest Székesfőváros művészeti ezüstérmét is elnyerte [15, 16].

²¹ Ferkai András: *Rimanóczy Gyula családi házairól*. (Tanulmány) In: Hadik András, Hajdú Virág, Prádkfalvi Endre, Ritoók Pál: *Rimanóczy Gyula (1903-1958)*. Budapest: OMvH Magyar Építészeti Múzeum, 1996 p13

²² A Vajnai Viktor vezérkari ezredes és Végh Andor százados részére tervezett Szirtes utca 3/a. alatti kétlakásos családi ház.

²³ Ferkai András: *Rimanóczy Gyula családi házairól*. (Tanulmány) In: Hadik András, Hajdú Virág, Prádkfalvi Endre, Ritoók Pál: *Rimanóczy Gyula (1903-1958)*. Budapest: OMvH Magyar Építészeti Múzeum, 1996 p17

1936-ban a Postás Nyugdíjas Otthon, majd 1938-ban a Nemzeti Sportcsarnok pályázatán terve I. díjjal nyert. Utóbbi épületnek vezető tervező építésze lett.

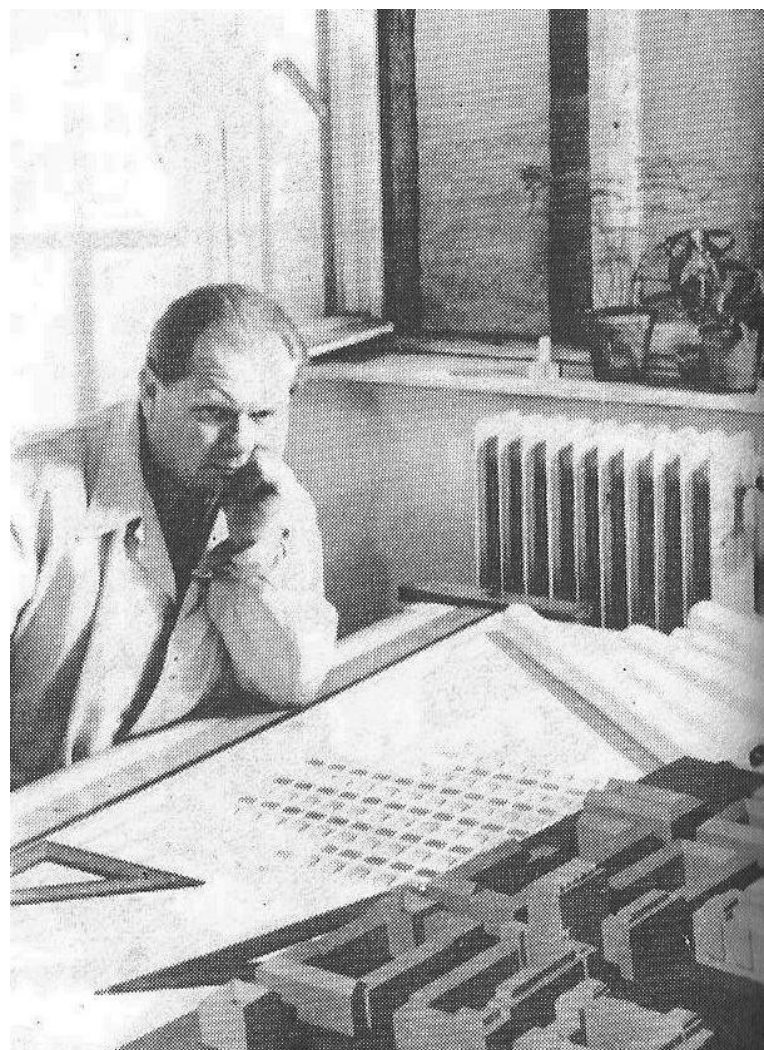
„Az államosításokkal karöltve visszaszorították a magántervezést, és kialakították az állami tervező intézeteket, melyek a tervezői munka elsődleges keretét jelentették a rendszerváltozásig.”²⁴

1945 után több családi házat nem tervezett. „Az állami tervezőirodában dolgozó műteremvezető építészeket, köztük Rimanóczyt, töménytelen feladattal halmozták el, nem egy országos jelentőségű középületek megbízásával. De ha maradt volna ideje, akkor sem vállalta volna magánház tervezését, mert állami tervezőnek nem illett „maszekolni”.²⁵

Rimanóczy Gyula nagyobb léptékű tervezői munkássága 1948-tól kezdődött. Számos kiváló építésszel szemben, akik ekkor – még a fordulat évében – a fejleményeket látva elhagyták az országot, Rimanóczy november 1-én az elsők között lépett az állami megrendelések kötelékébe [17]. Szokatlan helyzet volt ez mindenkinek, hiszen a KÖZTI²⁶-ben együtt dolgoztak a nemrégiben még jól menő irodát vezető tervezők, korábbi alkalmazottjaik és a frissen végzett fiatal építészek, valamint a szakmában újként megjelenő iparművészek, akik testületileg építésznek lettek deklarálva.

16. A pasaréti Szent Antal ferences templom és rendház, illetve a buszvégállomás (Budapest II. kerület, Pasaréti út 100.)

17. Rimanóczy Gyula tervezőasztalánál

²⁴ Prakfalvi Endre: *Építészet és tervezés Magyarországon 1945-1959*.

Az idézet a Kulturális Örökség Napjai (2006. szeptember 16-17.) alkalmából rendezett kiállítás tájékoztató anyagából származik.

²⁵ Ferkai András: *Rimanóczy Gyula családi házairól*. (Tanulmány) In: Hadik András, Hajdú Virág, Prakfalvi Endre, Ritoók Pál: *Rimanóczy Gyula (1903-1958)*. Budapest: OMvH Magyar Építészeti Múzeum, 1996 p23

²⁶ Középülettervező Intézet

Szakemberek különböző felkészültségű egyvelege jött létre, mely ugyan követte a korábbi hierarchikus rendszert, de egyik napról a másikra lehetőségük nyílt a kezdőknek eszmecserét folytatni a már széles körben ismertté vált nagy mesterekkel. Sajátos belső légkör alakult ki az irodák falai között, ahol „a két távoli generáció egymásra találása nem tudni mennyiben volt determinált, vagy csupán a véletlenek különös egybeesése.”²⁷

Rimanóczy Gyula, aki Vas Zoltán és Kleineisel János²⁸ mestere lett, bizalommal és bölcs útmutatással igyekezett egyengetni a fiatalok útját. Az akkori mester és tanítvány kapcsolatot jól tükrözik Molnár Péter²⁹ szavai.

„Ők pedig annyi figyelmet szenteltek nekünk, annyi gondoskodásban és olykor félre nem ismerhető féltésben volt részünk, hogy valósan látszott a feltételezésünk, szellemi javaik letéteményesének éreztük magunkat, bizalom, amivel egymás iránt viseltettünk, emelte e kapcsolatokat mesésnek tűnő magasságokba, akkor mikor mindenki más odakünn csak suttogni mert egymás fülébe.”³⁰ Rimanóczy korábbi érdemeinek köszönhetően önállóságát lényegében soha nem veszítette el.

A kormányzat bizonyítani akarta kulturális célkitűzéseinek hitelességét. Ekkor kapta a feladatot Rimanóczy Gyula a Gépészmérnöki Kar épületének megtervezésére, melyet tervezőtársával, Kleineisel Jánossal készített el.

„A Műegyetem bővítésére abból kifolyólag merült fel igény, hogy egyrészt nagyon megnövekedett a hallgatók létszáma, másrészt több olyan térre volt szükség (tanműhely, laboratórium), amelyek segítségével közelebb kívánták vinni az elméletet a gyakorlathoz.”³¹

Tervezői munkásságának II. világháború utáni három fejlődési szakasza:

1. szakasz: 1948-1951 a szocialista realista stílus kialakulásáig
2. szakasz: 1951-1954 a szocialista realista stílus korszaka
3. szakasz: 1954-1958 a modern építészeti törekvések újbóli elismerése

---

²⁷ Molnár Péter: *Rimanóczy* (Visszaemlékezés) In: Hadik András, Hajdú Virág, Prakfalvi Endre, Ritoók Pál: *Rimanóczy Gyula (1903-1958)*. Budapest: OMvH Magyar Építészeti Múzeum, 1996 p57

²⁸ 1956 után Kleineisel János egyike volt a mintegy kétszáz építésznek, akik távoztak az országból. Képzettségüknek köszönhetően legtöbbjük jelentős alkotói életpályát futott be külföldön is.

²⁹ Molnár Péter Lauber oldalán töltötte be azt a szerepet, amit Kleineisel Rimanóczy mellett. Miután Lauber az IPARTERV-be került, Rimanóczy Gyula karolta fel a KÖZTI-ben mester nélkül maradt fiatal nagy nevű tanítványt.

³⁰ Molnár Péter: *Rimanóczy* (Visszaemlékezés) In: Hadik András, Hajdú Virág, Prakfalvi Endre, Ritoók Pál: *Rimanóczy Gyula (1903-1958)*. Budapest: OMvH Magyar Építészeti Múzeum, 1996 p58

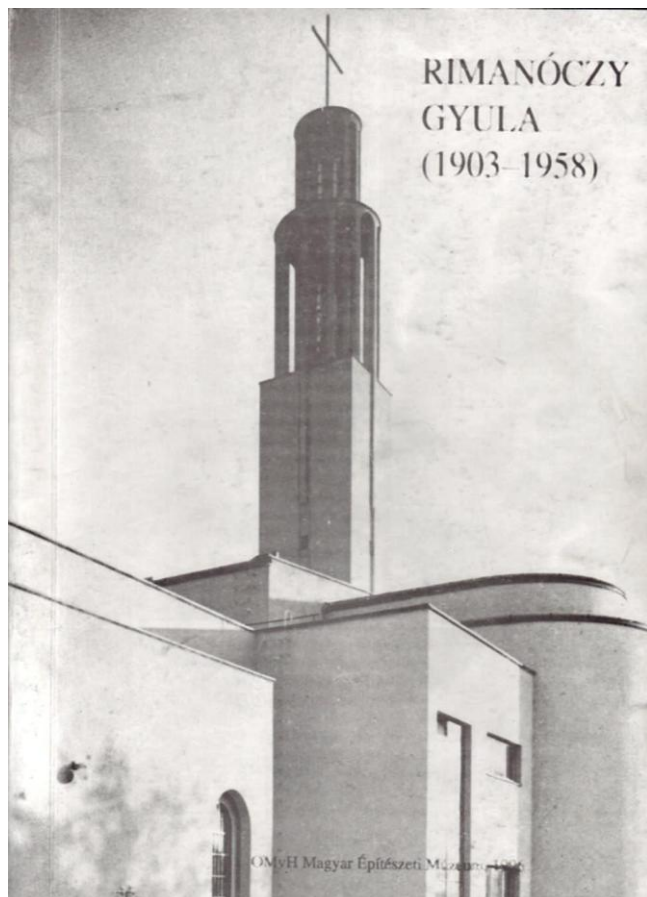
³¹ Császár László: *Rimanóczy új Műegyeteme*. Budapest, 1993. szeptember 6. (Tanulmány) In: Hadik András, Hajdú Virág, Prakfalvi Endre, Ritoók Pál: *Rimanóczy Gyula (1903-1958)*. Budapest: OMvH Magyar Építészeti Múzeum, 1996 p6

A felszabadulás tizedik évfordulóját felhasználva a politika és a szakma is egyfajta összegzésként kezelte az 1955-ös évet. Ekkor kapta meg Rimanóczy a Kossuth-díj III. fokozatát elsősorban az R épület megtervezéséért.³²

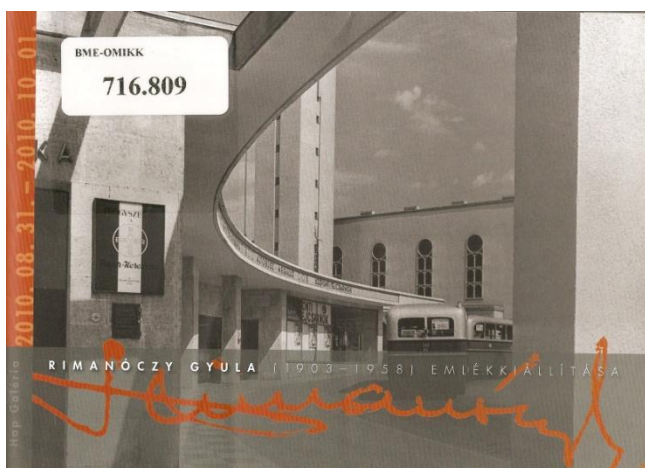
„... nemcsak Rimanóczy Gyula az építész, hanem Rimanóczy Gyula az állampolgár is kapta. Éspedig azért, mert noha... anyagi vonatkozásban áldozatvállalást jelentett... a nagy társadalomváltás, mégis tudott... közeledni az újhoz, tudott kalkulálni a jövővel”.³³

„1954 után készült terveiben már nem talált önmagára, rövid volt az idő 1958. december 21-én bekövetkezett haláláig, hogy újból kialakítsa egyéni stílusát.”³⁴

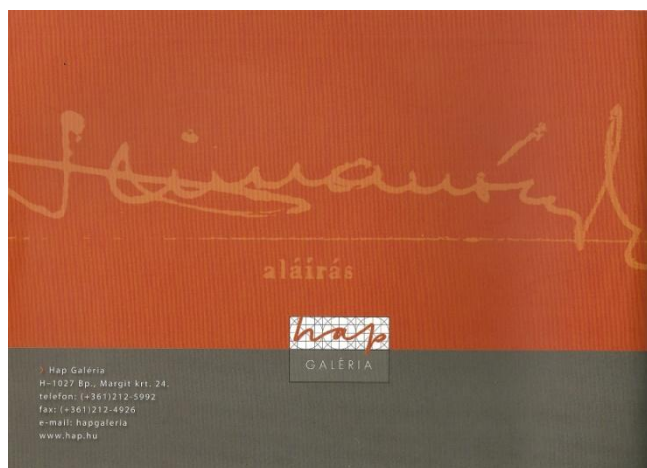
További, az életműhöz szorosan fűződő tanulmány, visszaemlékezés és dokumentum olvasható az 1996-ban, átdolgozott kiadásban megjelent *Rimanóczy Gyula (1903-1958)* című könyvben; valamint a Hap Galéria rendezésében megtartott emlékkiállítás kiadványában. Rimanóczy Gyula hagyatéka – összes tervei és épületfotói – Rimanóczy Jenő³⁵ jóvoltából a Magyar Építészeti Múzeum gondozásában áll.

18. Hadik András, Hajdú Virág, Prakfalvi Endre, Ritoók Pál: *Rimanóczy Gyula (1903-1958)*. Budapest: OMvH Magyar Építészeti Múzeum, 1996

19. HAP Galéria: *Rimanóczy Gyula (1903-1958) emlékkiállítása*. Budapest: HAP Galéria, 2010

³² Szabad Nép 1955. március 16. – Prakfalvi Endre: *Építészet és tervezés Magyarországon 1945-1959*. Budapest: OMvH Magyar Építészeti Múzeum, 1996 p236

³³ Major Máté: *Megemlékezés Rimanóczy Gyuláról* In: Magyar Építőművészet 1959/1-2. szám p78

³⁴ HAP Galéria: *Rimanóczy Gyula (1903-1958) emlékkiállítása*. Budapest: HAP Galéria, 2010 p35

³⁵ Rimanóczy Jenő Rimanóczy Gyula legfiatalabb gyermeke, Ybl Miklós-díjas magyar építész

Városi kontextus, a tervezési feladat összetettsége

Rimanóczy az új épületegyüttes tervezésénél „... nem támaszkodhatott kész városfejlesztési tervekre, munkáját a tervezés irányítóinak néhány igen bizonytalan támpontot nyújtó megállapításai alapján kellett elkezdenie.”³⁶

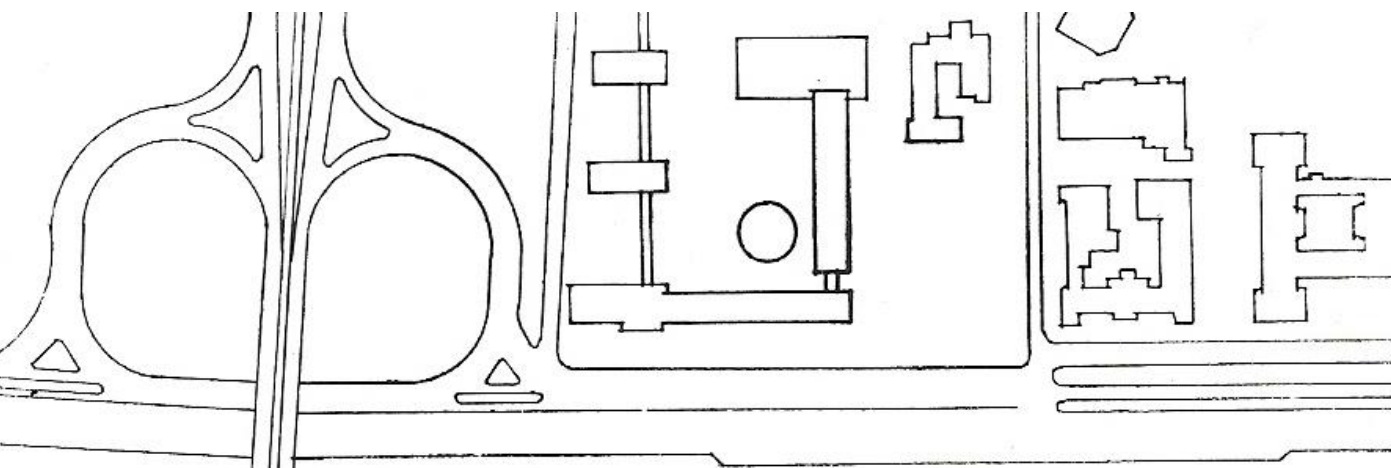
„1952 őszén, Budapest városépítészeti kérdéseiről tartott tanácskozás után Preisich Gábor, Heim Ernő, Benkhard Ákos, Nyiri István, Perényi Imre, Rimanóczy Gyula és munkatársaik alakították ki *Nagy-Budapest általános rendezési tervét*.”³⁷ A városfejlesztési terv csak nagyobb vonalaiban került kidolgozásra.

Egyértelmű volt, hogy a Boráros téri híd budai hídfőjének Duna-parti sávját a már régóta hiányolt ligetes, pavilonokkal elszórt Nemzetközi Vásár területének szánták. Ebből az alaphelyzetből kellett kiindulnia az építésznek, amikor a legmegfelelőbb beépítést kereste.

Három lényeges tervezési elvárással kellett szembenéznie, melyekre az épületnek egyszerre kellett találó választ adni.

- A nagyobb léptékű városi kontextusba való illeszkedés – lásd akkori fejlesztési elképzelések.
- A már meglévő egyetemi épületekhez a beépítésben és a külső megjelenésben is alkalmazkodni kellett az egységes összhatás érdekében.
- A Pesti oldalról feltáruló látkép fontossága, mely meghatározta az épület későbbi homlokzatalakítását.

Érdemes először az eredeti terveket szemügyre venni, majd összehasonlítani őket a megvalósult állapottal.

20. Vázlatos helyszínrajz a terület korabeli beépítéséről

³⁶ Bonta János: *A budapesti Műszaki Egyetem új épületei* In: Magyar Építőművészet 1952. I. évf. 3. szám p107

³⁷ HAP Galéria: *Rimanóczy Gyula (1903-1958) emlékkiállítás*. Budapest: HAP Galéria, 2010 p31

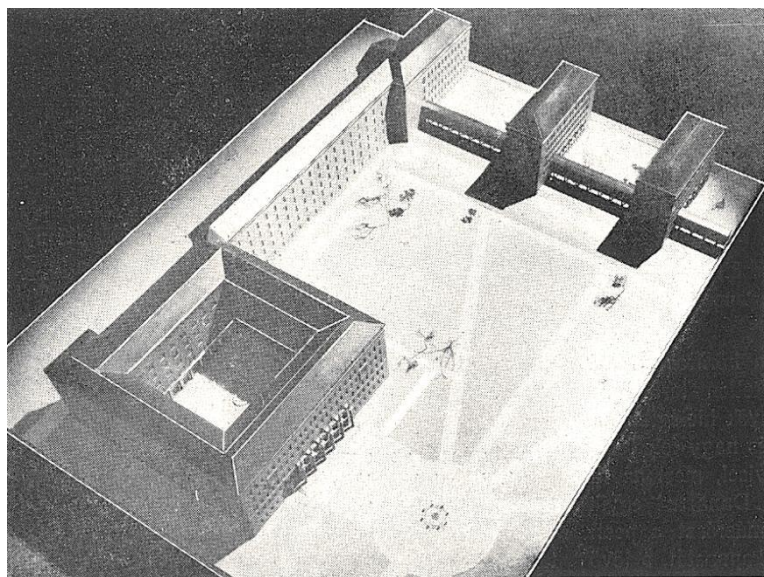
A teljes épületegyüttes eredeti tervei

Rimanóczy az elvárásoknak megfelelően a híd felőli, déli beépítési szakaszt pavilonos épülettömegekkel oldotta meg, melyeket - később formailag vitatott - lábakra állított kétszintes üvegfolyosóval kötött össze [21, 22].³⁸

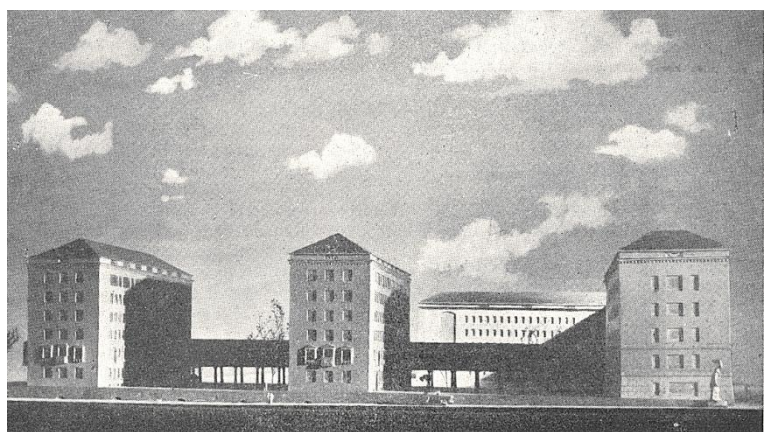
A Magyar Építőművészet 1952. évi 3. számában Bonta János³⁹ erősen bírálja, hogy a tervező miért tért ki egy újfajta beépítési javaslat elkészítésére elől, hiszen az erre a területre készített fejlesztési javaslat kialakulatlan és „átdolgozásra szorul”.

„A szocialista várostervezők... nem ismernek különbséget belváros és külváros között. A tervszerűen épülő város nem fogy el, zárt, szerves egységekből komponált részekből tevődik össze. A város nem vész el, nem oldódik fel az őstermészetben”.⁴⁰

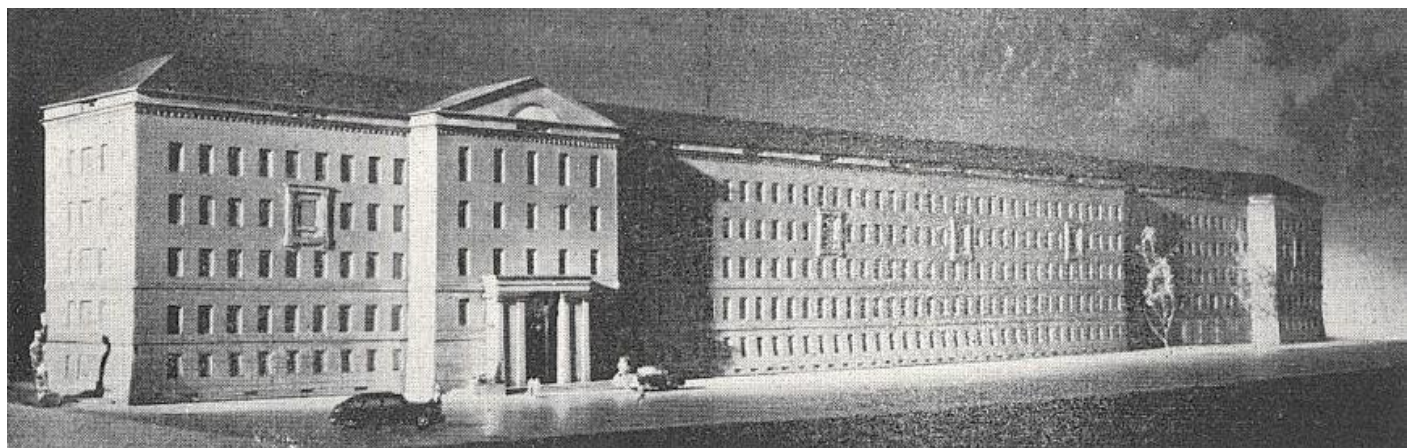
A másik kritika a beépítést illetően a Boráros térről a hídon keresztül a budai oldalra érkező nagykörút gyenge fogadására vonatkozott.

21. A Budapesti Műszaki Egyetem új épületei (Modell)

22. Látkép a hídfőter felől

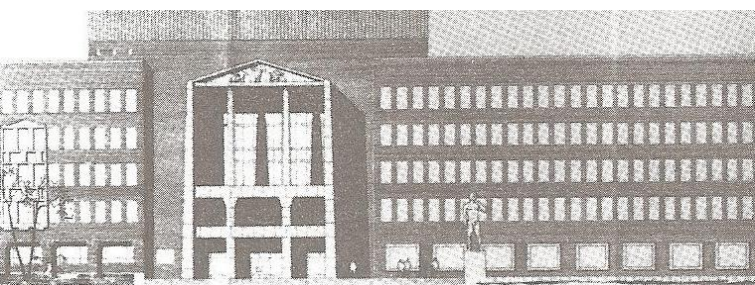
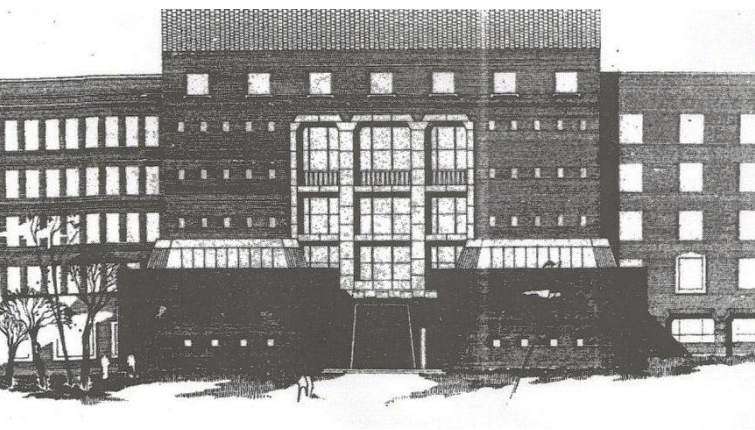

23. A Budapesti Műszaki Egyetem új főépülete, (Modell)

³⁸ A XI. kerületi Malomsoky József által tervezett Központi Építőipari Iskola és Tanulóotthon szolgálhatott előképkül, ahol két pavilonos tömeg fedett átjáróval kapcsolódik az L alakú főépülethez.

³⁹ Bonta János Dr. (1921) professor emeritus, a Tudomány Doktora, Ybl-díjas építész-teoretikus, építészeti író.

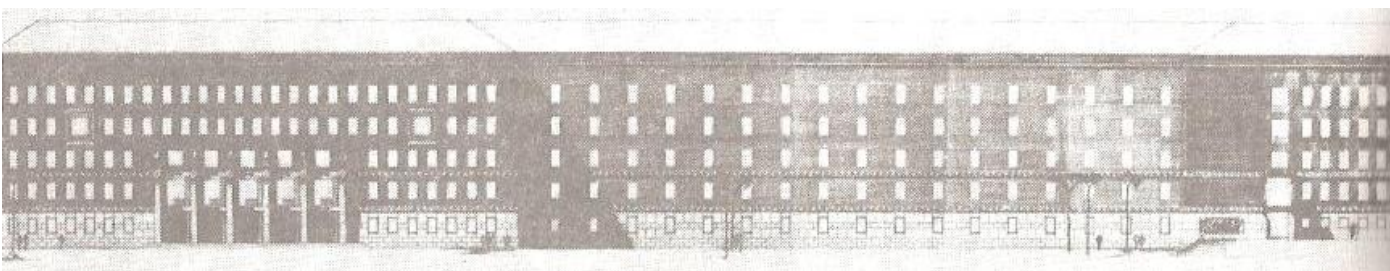
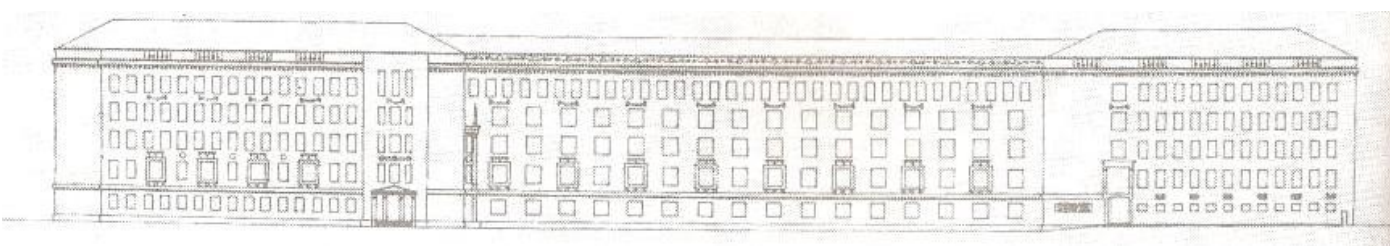
⁴⁰ Bonta János: *A budapesti Műszaki Egyetem új épületei* In: Magyar Építőművészet 1952. I. évf. 3. szám p107

24. Az 1951. évi vázlatterv homlokzatrészletei

25. A főhomlokzat terve - 1952

26. Az udvari homlokzatra készített tervváltozatok

A Duna másik oldalán még erősen beépített, városias környezetből indul a Budapest belterületét övező Nagykörút, ami a hídon átérve már egy laza, külvárosias zöldövezetbe fut bele. Később egyértelművé vált, hogy az adott helyzetben így dönthetett a leghelyesebben a tervező.

„A mából visszapillantva megdöbbentő rokonságot fedezek fel Weichinger pályázati terve és Rimanóczy műgyetemi épülete között. Nem stílusuk, részletformáik rokonok, hanem belesimulásuk a környezetükbe: a Duna-part vonalához, a Gellérthegy lábánál elterülő lapály szintjéhez, az egyetemi épületegyüttes építészeti karakteréhez. ... A politikát egyik sem kívánta a követelmények túlteljesítésével kiszolgálni.”⁴¹

A beépítésnél továbbá az is lényeges volt, hogy a meglévő központi épület termei belső, négyszögletű udvarok köré rendezettek, ezáltal a teljes épülettömeg lényegesen mélyebbre nyúlik a Duna vonalától nézve.

⁴¹ Bonta János: *A magyar építészet egy kortárs szemével 1945-1960*. Budapest: Terc Kiadó, 2008 p232

Az új épületegyüttes a régivel közel azonos hosszúságú, így egy keskeny bütü furcsa hatást keltett volna a Hauszmann tervezte épület mellett.

Ez a felismerés vezette Rimanóczyt arra, hogy egy ugyancsak belső udvarral bővített keretes épülettömeggel zárja le együttesét, mely így már mélységében is illeszkedni tudott a főépülethez.

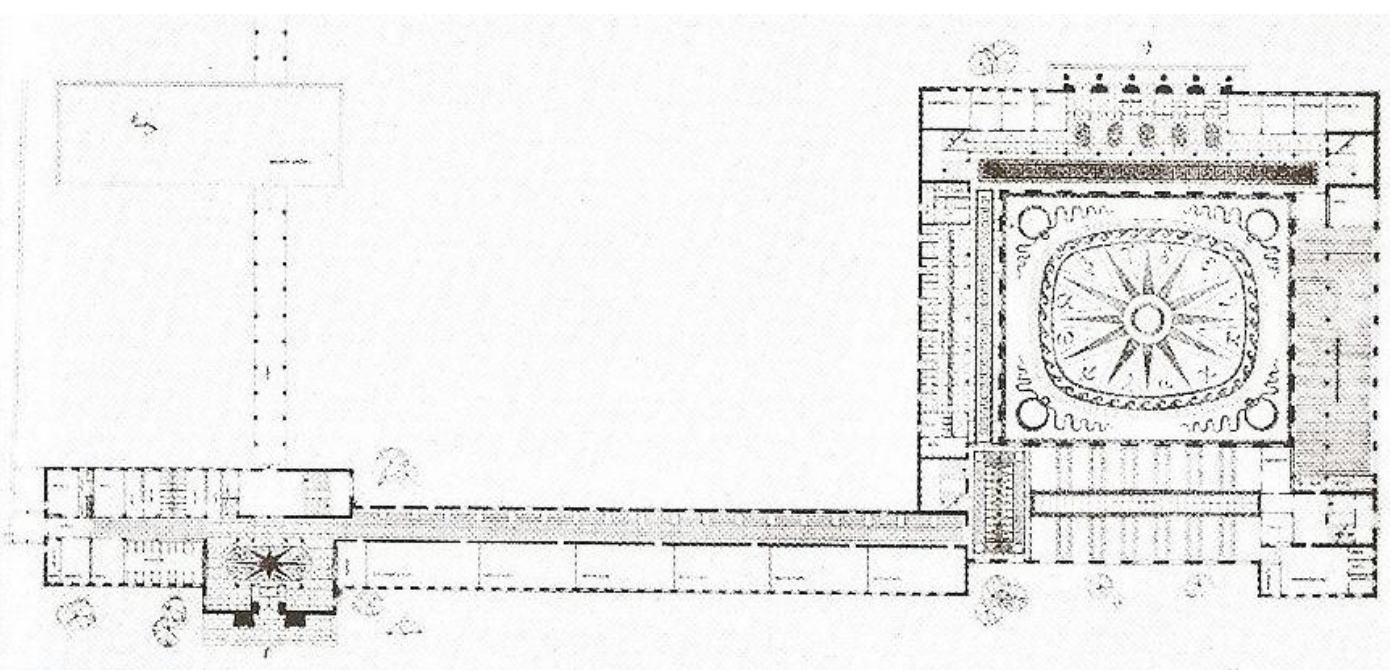
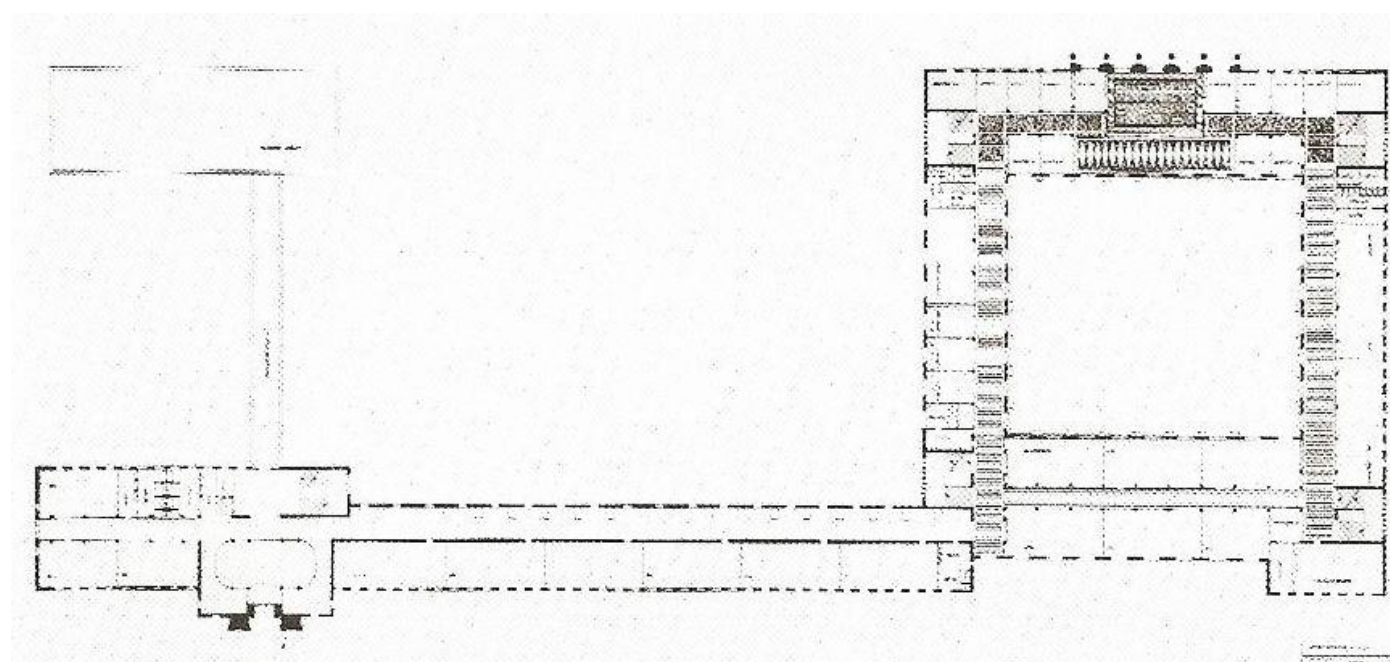
A tömegek vizsgálatával párhuzamosan át kell tekinteni a Duna-parti homlokzatot is. A „régí főépület” erőteljes bejáratí rizalitjával a két híd közötti sáv elsődleges motívumává vált; „két közel azonos méretű, önmagában szimmetrikus tömeg, két egyenrangú bejáratí kiképzéssel azonban igen kedvezőtlen hatású megoldást eredményezett volna.”⁴² Emiatt is hagyta meg a régi főbejáratot hangsúlyos elemnek a tervező, hiszen sem indíttatást, sem a feladathoz elegendő nagyságú programot nem kapott, hogy annak kiemelt szerepét átvegye. Egy dinamikus aszimmetrikus homlokzatot tervezett, amelynek hangsúlyos – főbejáratí – szakasza a Petőfi híd felőli végéhez esett.

A régi főépülethez közeli keretesre tervezett épületrész különösen finoman kapcsolódott a hosszan elnyúló sávba. A belső udvart határoló dunai szárny érzékeny visszaugratásával megtörte az egyébként túlságosan monoton, hatalmas sík felületet, valamint az épület lezárásaként előreugró sarokrízalitot képzett. Az 1952-es homlokzati rajzon is jól látszik, mennyire egyensúlyba került volna így a teljes főhomlokzat a megfelelő arányok megtalálásával. Éppen ez az, ami miatt sajnálatos, hogy ez a tömb nem valósulhatott meg, illetve nem ennek szellemében folytatódott az épületek közötti hiátus pótlása.

27. A Duna-parti homlokzat és az egyetem kertje felé néző udvari homlokzat, 1952.

⁴² Bonta János: *A budapesti Műszaki Egyetem új épületei*. In: Magyar Építőművészet 1952. I. évf. 3. szám p109

28. Az 1952-es tervek első emeleti és földszinti alaprajzai

„A rajztermek a kívánalmaknak megfelelően általában keleti és északi tájolásúak, csak néhány az udvar felé néző rajzterem nyugati fekvésű. A Duna-parti és a rá merőleges két szárny oldalfolyosós rendszerű, a rajztermek a Dunára, illetve a régi központi épület felé néznek. Az udvart keretező két, Dunával párhuzamos szárny, valamint a hídfőtér felé eső pavilonok középfolyosós rendszerűek. Főbejárat az egyetemi kert felé nyílik. ...Az alaprajz egyértelműen tiszta, világos felépítésű”⁴³

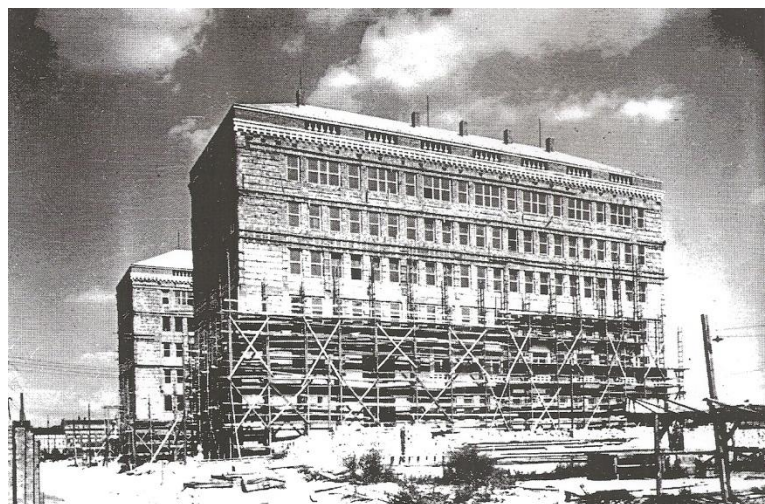
A kollégiumi – T és H – épületek készültek el korábban. Ezeknek a homlokzatai még egészen hasonlóak a legelső terveken láthatókhöz [29, 30].

Mára ezek az épületek oktatási célokra vannak fenntartva. A megszokotthoz képest lényegesen kisebb termeket lehetett csak kialakítani az előzőleg még lakószobaként funkcionáló helyiségekből, ezért itt elsősorban kisebb létszámú, maximum 10-12 fős nyelvi órák vannak.

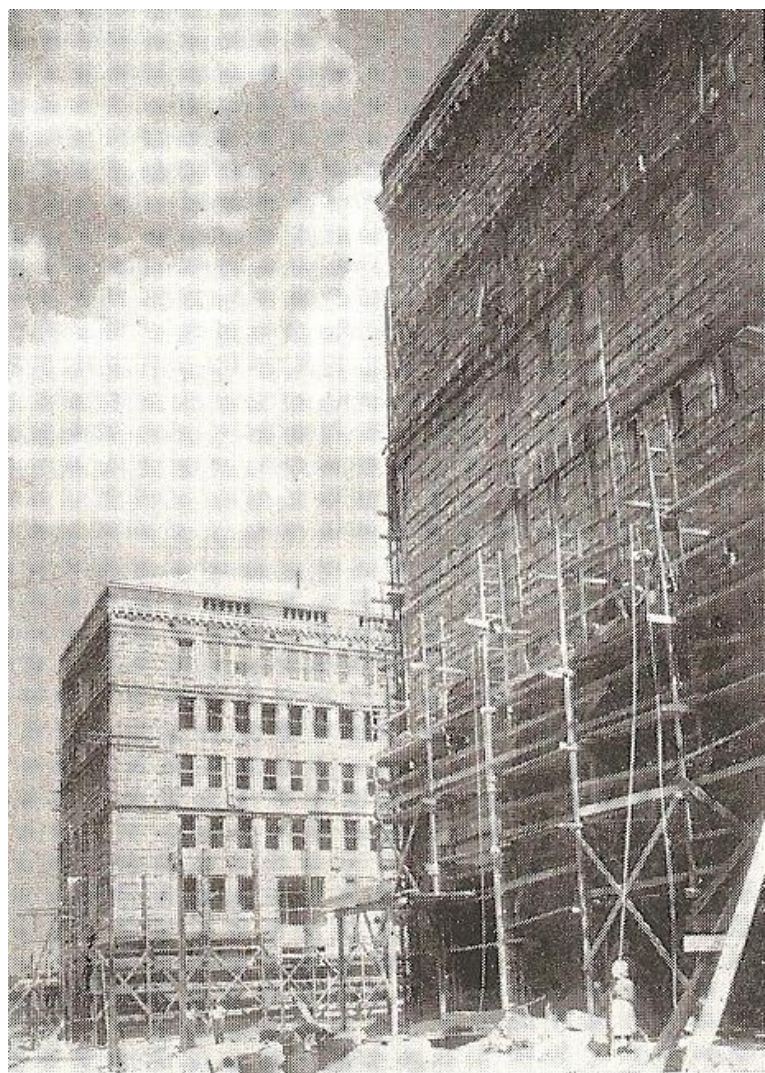
A T épület földszintjén található az BME Orvosi rendelő, a H épületben a Matematikai Intézet kapott helyet.

Az R épület homlokzati rajzán az építés előtt és közben is több módosítást hajtottak végre. Számos tervváltozat készült el, mire kialakult a jelenlegi megjelenése.

Összességében elmondható, hogy a kezdeti változatokhoz képest a homlokzatok egyszerűsödtek, számos architektonikus díszítőelem került le az épületről.

29. A felállványozott kollégiumi épületek

30. A Kleineisel János tervei szerint készülő kollégiumi szárnyak, H és T épület

⁴³ Bonta János: *A budapesti Műszaki Egyetem új épületei*. In: Magyar Építőművészet 1952. I. évf. 3. szám p109

A megvalósult épület

Beépítés, megközelítések

31. A jelenlegi beépítés távlati képe

A jelenlegi beépítés az eredeti tervekhez képest annyiban változott, hogy az együttes lezárását képző, a régi és az új épület közé tervezett keretes tömb nem épült meg [31], ezzel egyfajta befejezetlenség érzetét kelti, ha a Duna parton sétálva a Szent Gellért tér felől közeledünk a főbejáráthoz [32].

Városépítészetiileg még napjainkban is bizonytalan a Petőfi híd lehajtó-gyűrűi által elzárt terület hovatartozása és jellege.

A hídfő ELTE felőli oldala olykor rendezvények, kiállítások megtartására használt fás-ligetes terület, tehát funkcionálisan nem igazán változott az 1950-es évek fejlesztési terveihez képest. Ezzel szemben a BME oldalán egy vegyes használatú, rossz állapotban lévő területre érkezünk, ahol a Goldmann György térről a menza épületen keresztül „szivároghat” juthatunk a campus bejáratához.

A terület közlekedési rendszere különösen szerencsétlenül alakult az eltelt évek folyamán. A Rimanóczy - Kleineisel féle pavilonos beépítés ennek ellenére a mai napig megállja a helyét: képes ellátni elsődleges feladatát, mint az egyetemváros déli fogadókapuja.

A kerítésszakasz ugyan csak a H és E épületek közötti részen van megnyitva, de az utóbbi évek eredményes belső közterületi felújításainak – burkolatcsere, utcabútorok elhelyezése, új kültéri lámpaoszlopok, megfelelő növényzet telepítése – köszönhetően egy dinamikus, kellemes hangulatú látvány fogadja az érkezőt [33].

32. Duna-parti hosszoldal a Gellért-tér felől érkezve

33. Érkezés a campus déli bejáratához

Sajnos éppen a Goldmann György tér szerencsétlen működéséből adódóan a tömegközlekedéssel érkezőktől távol esik az R épület Duna-parti főbejárata [34].

Takart helyzete csak erősíti az elszigeteltséget, így elsősorban a rakparton közlekedő, autóval érkezők használják [35].

Az épület előtt teljes hosszában egy nagy területet elfoglaló parkoló lett kialakítva, ami, még ha városképileg nem is a legkedvezőbb, de némi lélegzetvételt enged az R épület számára az előtte több sávban elsuhanó autósereggel szemben.

Az udvar felőli bejárat az R és a T épületet összekötő első emeleti folyosó alatt helyezkedik el. Praktikusan oldja meg a belső és az udvar közötti kapcsolatot az átmeneti tér kialakításával, azonban a növényzet, valamint a park elrendezése miatt túlságosan zárt, sötét és kedvezőtlen a feltárulása [36].

A pavilonok közé telepített növényzet mára teljesen benőtte a területet. Az eredeti szándékkal szemben, hogy oldottabbá tegye a beépítést, hatása mára inkább kedvezőtlennek mondható. Az egyetemkert ezen része még nem esett át lényegesebb felújításon az utóbbi időben, tehát itt is nagyban segítené a helyzetet egy átgondolt, tudatos tereprendezés.

34. Távlati kép a Petőfi híd budai hídfőjéről

35. Látvány a Petőfi híd lehajtó-gyűrűjéről

36. Az udvari bejárat felé közeledve

Duna-parti látvány

37. Légifelvétel a pesti oldalról

„Az új épületekkel sem túlszárnyalni, sem szembehelyezkedni nem akartak a helyszínen talált régiekkel. A szándék nyilvánvaló: háttérben maradni, a régiek visszfényét felvillantani, a partszakasz zavartalan egységét fenntartani. Ez felelt meg egyéniségüknek is.”⁴⁴

Az eredeti tervek áttekintésének alkalmával már szó esett a pesti oldalról feltáruló Duna-parti látvány fontosságáról. Az el nem készült épületrész hiányával, és a helyére kerülő - Nagy Elemér tervei szerint 1970-76 között felépült - Z épülettel az eredeti, Rimanóczy komoly szakmai tapasztalatait prezentáló egyensúly teljesen felborult. A kiegyensúlyozott magassági viszonyok helyett, most a partszakaszon erős hangsúlyt kap a funkciójában nem annyira jelentős Z épület, mely mellett az R épület szerényen húzódik meg [37, 38].

38. Az E, H, T, R, Z és K épületek dunai látképe

⁴⁴ Bonta János: *A magyar építészet egy kortárs szemével 1945-1960*. Budapest: Terc kiadó, 2008 p232

Ebben a formájában kissé beigazolódni látszanak a korábbi aggodalmak, miszerint a campus a Gellért tér felől a Petőfi-híd irányába haladva olyan képet fest, mintha közben lassan elfogyna. A hangsúlyos fő elem szeren-csére így is a K épület maradt, ami azóta az egyetem szimbólumává vált [39].

„A magyar építészek többsége megkísérelte elkerülni a szovjet stílus-diktátumok követését. ... klasszicista előképeket, köztük az 1920-as évek svéd nemzeti romantikus stílusának, Asplund klasszicizáló korszakának példáit követték, mint... Rimanóczy Gyula és Kleineisel János a Műegyetem R épületénél.”⁴⁵ A magyar „népies” stílus keresése közben egyre többen a téglarchitektúrában láttak egyfajta lehetőséget nemzeti sajátosságunk megtalálására. „A modern építészet szocialista körülményei között a téglahasználat (a csekély anyagválaszték ellenére) az igényesség és a kézművesség védjegye lett” [40].⁴⁶

A meleg tónusú téglahomlokzat és a központi épület színeihez illeszkedő kőburkolatos lábazati sáv határozza meg az épület karakterét, példát mutat arra „hogyan lehet a régihez kapcsolódva lényegében újat adni” [41].⁴⁷

39. A két hídfő közötti panoráma

40. A Duna-parti homlokzat a pesti oldalról nézve

⁴⁵ Lampel Miklós: *A svéd építészet vonzereje*. 2003 - <http://epiteszforum.hu/node/11592> (2012. október 19.)

⁴⁶ Simon Mariann: *Variációk téglára*. (Tanulmány) http://arch.et.bme.hu/korabbi_folyam/17/17simonm.html (2012. október 19.)

⁴⁷ Bonta János: *A budapesti Műszaki Egyetem új épületei*. In: Magyar Építőművészet 1952. I. évf. 3. szám p112

41. Az intenzív autós forgalom a Műegyetem rakparton

A homlokatzképzés részletei – anyaghasználat, díszítőelemek, plasztikák

Az anyaghasználat képlete letisztult: kő és téglát jól megtalált egyensúlya.

A kő, mint plasztikussá formálható anyag visszafogott mennyiségben, díszítmények formájában bukkan fel [42]. Elsősorban a klasszikus építészeti elemeknél használja: lábazati sáv, öv-párkány, koronázó-párkány, kapuzat. A sárgásszürke, világos tónusú meander ékszerként fogja össze a homogén testként viselkedő barnászörös téglarchitektúrát.

„A téglahomlokzat racionális választás, mert időtálló, csekély a karbantartási igénye, mechanikai és kémiai hatásoknak is ellenáll. A téglahomlokzat esztétikus megoldás, mert megjelenésében reprezentatív, és az építész is kibontakoztathatja kreativitását. Végül a téglatermészetes anyag... egyszerre tesz eleget a jövőért való felelősség és a múlthoz kötődés igényének.”⁴⁸

42 A Duna-parti főbejárat rizalitja

43. A bejárat hangsúlyos kapuzata

⁴⁸ Simon Mariann: *Variációk téglára*. (Tanulmány)
http://arch.et.bme.hu/korabbi_folyam/17/17simonm.html (2012. október 19.)

44. A kapuzat részlete

Ennél az épületnél – és az egyetem legtöbb, a múltszázad elején elkészült épületénél – a téglát nem csak burkolóelem, hanem a falazat anyaga is, azonban mint látvány, felület fontosabb szerepet kap és emiatt már inkább csak kéregszerű burkolatként viselkedik.

„Szellemes és érzékeny megoldás a lábazat kettős szalagja, amely közül a felső a régi központi épület lábazatának felső élét folytatja, és az új ház önmérséklettel megformált főbejáratát is határolja.”⁴⁹

A „tömör” lábazati sáv viszonylag magas, de a benne lévő, arányaiban nagyméretű ablaksornak köszönhetően oldottabb hatású.

A homlokzatra „... fokozatosan és már építés közben rakódtak rá a különböző és a historikus stílusokat jellemző, oszloprendi arányt érzékeltető emelethangsúlyok és attika-kiképzések.”⁵⁰

Az épület kiemelt pontja az ötaxisos, háromszögű timpanonnal lezárt, Petőfi-híd felé eltolt, alig érzékelhető rizalit, ahol az épület két szint magas, kettős oszlopokkal közrefogott főbejárata található. A kapuzat plasztikai által ténylegesen és vizuálisan is eltéveszthetetlenül „kiugrik” a homlokzatból [43, 44]. A nagyvonalúan formált épület a mellette elhaladóban a méltóságteljes monumentalitás érzését kelti.

„... sikerült eljutnia arra a pontra, ahol az antik elemek és a modern absztrakció együttélése nem ellentmondás, hanem szerves összetartozás” [45].⁵¹

⁴⁹ Bonta János: *A magyar építészet egy kortárs szemével 1945-1960*. Budapest: Terc kiadó, 2008 p230

⁵⁰ Szendrői, Arnóth, Finta, Merényi, Nagy: *Magyar építészet 1945-70*. Budapest: Corvina Kiadó, 1972 p106

⁵¹ Szegő György, Haba Péter: *111 év – 111 híres ház*. Budapest: B+V Kiadó, 2003 p135

46 Bejárati rizalit részlete

47. Az attikát gazdagító füzérdísz a koronázópárkány fölött

A lábazati sáv fölött emelkedő három szint bevágásszerű ablaksorának minden kilencedik eleme nagyobb a többinél, ezzel újabb architektonikus súlypontokat képez a tervező. Tagoltabbá teszi a nagy felületet, azonban ez a belső terek szempontjából indokolatlannak mondható, hiszen az ablakok mögött azonos értékű rajztermek voltak, így az eljárás belülről némi kiegyensúlyozatlanságot teremt. Az eredeti terveken ezek a kiszélesített ablakok még erőteljes – mondhatni brutális – keretezést is kaptak, de ez a módosításokat követően nem valósult meg [48].

A hídfő felőli rövid homlokzat nyíláskiosztásánál a középső sávban visszatérnek a közel négyzetes ablakok. A bejárati rizalit, az oldalfalain kialakított ablakok miatt még kevésbé ugrik ki a főtömegből; oldalról nézve a mélységérzékelés egészen csekélyé válik, és szinte síkszerűen összeolvad a véghomlokzattal.

Az udvari homlokzat a Duna-partihoz egészen hasonló, itt az ablakmélyedések szabályos ritmusát semmivel nem törte meg a tervező, csupán a T épülettel szemközti falszakaszon – a belsőben ez a lépcsőház tere – kapott helyet három hangsúlyosabban keretezett ablak.

A homlokzati díszítőelemek a szocreálra igen jellemző módon inkább kiemelt pontokon, koncentráltan jelennek meg [46].

A „dúsan tagolt koronázópárkány fölött alacsony attika húzódik”.⁵² A téglafelület változatos textúrájába intarziászerűen illeszkednek az aprólékosan faragott füzérdíszek [47].

⁵² Szegő György, Haba Péter: *111 év – 111 híres ház*. Budapest: B+V Kiadó, 2003 p135

48. Homlokzati részlet

A részletképzésnek ez a módszere egyre jellemzőbb napjaink kortárs építészetére is, amikor egy-egy nagyobb felület homogén szépségét csak egyetlen, részletesen kidolgozott – képzőművészeti – elem töri meg.

A főbejárat kapuzata a lényegi elem, melyet „különös, a dór és az ión rendet ötvöző, antik hangulatú architektúra és domborműciklus keretez”.⁵³ A figurális és díszítő domborműveket Csúcs Ferenc⁵⁴ szobrászművész készítette 1954-ben. A pilaszterek között váltakozva elhelyezett négy férfi és négy nőalak az egyetemi képzéshez kapcsolódó tevékenységek jeleneteit eleveníti meg a Vegyészmérnöki, a Mérnöki (Építőmérnöki), az Építészmérnöki és a Gépészmérnöki kar szimbólumaként [50].

Az udvari bejárat mellett található – mostanra már a növényzet erős takarásából sejtelmesen fel-felbukkanva – a szobrász másik alkotása, a nagyméretű, szocialista realista dombormű: a bal oldalon egy feladat tervezési fázisai, középen a terv gyakorlati megvalósításának lépései, a jobb oldalon pedig geodéziai, kutatási, laboratóriumi munka mozzanatai láthatóak finoman kidolgozott részletekkel [49].

49. Nagy méretű szocreál dombormű az épület udvari bejárata mellett

⁵³ Szegő György – Haba Péter: *111 év – 111 híres ház*. Budapest: B+V Kiadó, 2003 p135

⁵⁴ Csúcs Ferenc (1905-1999) szobrászművész. Több díjat kapott, köztük a Magyar Köztársaság aranykoszorúval díszített Csillagrendjét (1990) és a Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztjét (1995).

50. Kapuplasztikák

51. Az R és T épületeket összekötő kétszintes folyosó

A díszítőelemek még az R és T épületet összekötő, az alsó szintjén nyitott, a felső szintjén zárt folyosó oszlopfőin és párkányzatán jelennek meg nagyobb számban [51, 52].

Az épület egyik különleges eleme, a bejáratot őrző bronz oroszlánpár – mely egyben zászlótartó is – Borsos Miklós⁵⁵ kivételesen gyönyörű alkotása, mely a „lombard, észak-itáliai katedrálisplasztika hagyományából táplálkozik”.⁵⁶ Ezek az oroszlánok már távol állnak a korábbi főúri paloták támadásra kész, haragos oroszlánjaitól. Méltóságteljesen tekintenek maguk elé, felemelt mancsukkal és arisztokratikus testtartásukkal hatalmas erőt sugároznak az érkező felé [53].

„Az új épület egészében: beépítésével, párkánymagasságával, tetőidomával, téglaburkolatával, hangvételével kapcsolódik a régi egyetem központi épületéhez, kiegészítője, folytatója annak, a réginél kifinomultabb, elegánsabb stilizált részletekkel.”⁵⁷

52. A T és R épületet összekötő folyosó földszinti része

⁵⁵ Borsos Miklós (1906–1990) Munkácsy Mihály-díjas, Kossuth-díjas magyar szobrász, éremművész, grafikus.

⁵⁶ Prakfalvi Endre, Szücs György: *A szocreál Magyarországon*. Budapest: Corvina kiadó, 2010 p103

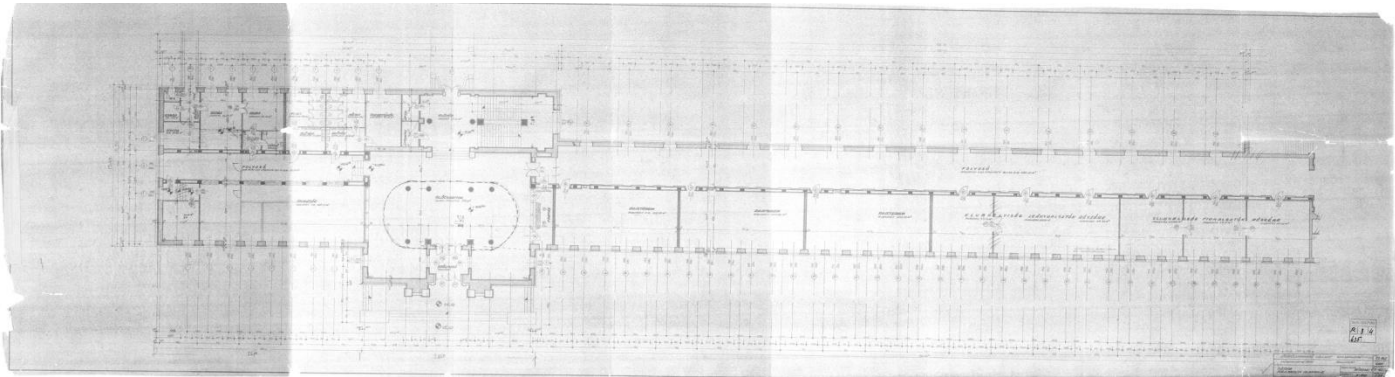
⁵⁷ Bonta János: *A magyar építészet egy kortárs szemével 1945-1960*. Budapest: Terc Kiadó, 2008 p230-232

53. Borsos Miklós zászlótartó oroszlánjainak egyike

Az épület belső kialakítása

Rimanóczy Kossuth-díjának indoklásában főként az R épület enteriőrjét méltatták, ennek ellenére erre az épületre is jellemző az, hogy „a tervezők az időkban a stílus logikájából következően elsősorban a homlokzatra koncentráltak, a belső téralakítás nem volt igazán kiemelt jelentőségű.”⁵⁸

54. Alaprajz kiviteli terve

55. Az előcsarnok

⁵⁸ Prakfalvi Endre: *Szocreál*. Budapest: Főváros Önkormányzata Főpolgármesteri Hivatala, 1999 p54

A belső funkcionális elrendezés teljesen jól szervezett: a rizalittal előrehozott főbejáratból a kovácsoltvas keretezésű, teljes magasságában üvegezett szélfogón keresztül a részletesen kidolgozott kétszintes előcsarnokba léphetünk be [54]. Az udvari bejárat felől közeledve pedig először a nagyvonalúan szerkesztett lépcsőházba érkezünk, mely csak minimálisan különül el a központi tértől, tehát néhány lépéssel innen is az előcsarnokba jutunk [55, 57]. Kedvező döntés volt építészetileg, hogy az oszlopok el lettek húzva az első emeleti galériától, így az egy sokkal könnyebb, lebegő hatást kelthet.

A déli szárny középfolyosós rendszerű, ezáltal kicsit sötét a közlekedősáv, az északi szárny viszont oldalfolyosós, így szinte egész nap kellemes a megvilágítása, nagyobb szélességéből adódóan jól használható az órák között tanulásra, beszélgetésre is. Az igencsak hosszú folyosókat, a megnövelt mélységnek köszönhetően, kevésbé érezzük csöszserűnek [56]. Ebben a szárnyban a termek – a lehető legkedvezőbben – kelet felé tájoltak, mindegyikből pazar kilátás nyílik a Dunára.

56. A földszint oldalfolyosós északi szárnya

57. A reprezentatív bejárat előcsarnok archív felvétele

A lépcsőtérbe lépve azonnal megtapasztalhatjuk annak elegáns légkörét. Ez az érzés a földszinten kevésbé erőteljes, hiszen itt kisebb bevilágító felületet kapott a tér, így hatása nyomottabb az emeleti terekhez képest [58, 59, 60].

Az épület szigorú, szögletes nyílásai helyett a szintközi pihenőknél félköríves záródású ablakok vannak. A homlokzatot szemlélve első pillantásra fel sem tűnnek, mivel az udvari homlokzat rizalitjának belső, takart oldalán találhatóak. A szintközi pihenők karakteres elemei továbbá a hatalmas lámpatestek, melyek rögtön magukra vonják a figyelmet. A korlát fordulójánál elhelyezett lámpák hatalmas mérete csak mellettük elhaladva érzékelhető igazán.

Egyes mennyezeti részekben megjelenik a homlokzat meander díszének egy finomabb változata, melyre már nem rakódnak rá a külsőn még előforduló járulékos díszítések. A minta egy nyugodtabb, kevésbé ugráló formában a padlóburkolaton is visszaköszön.

58. Bejárat a lépcsőházból a központi térbe

59. Lépcsőház látványa egy szintközi pihenőről

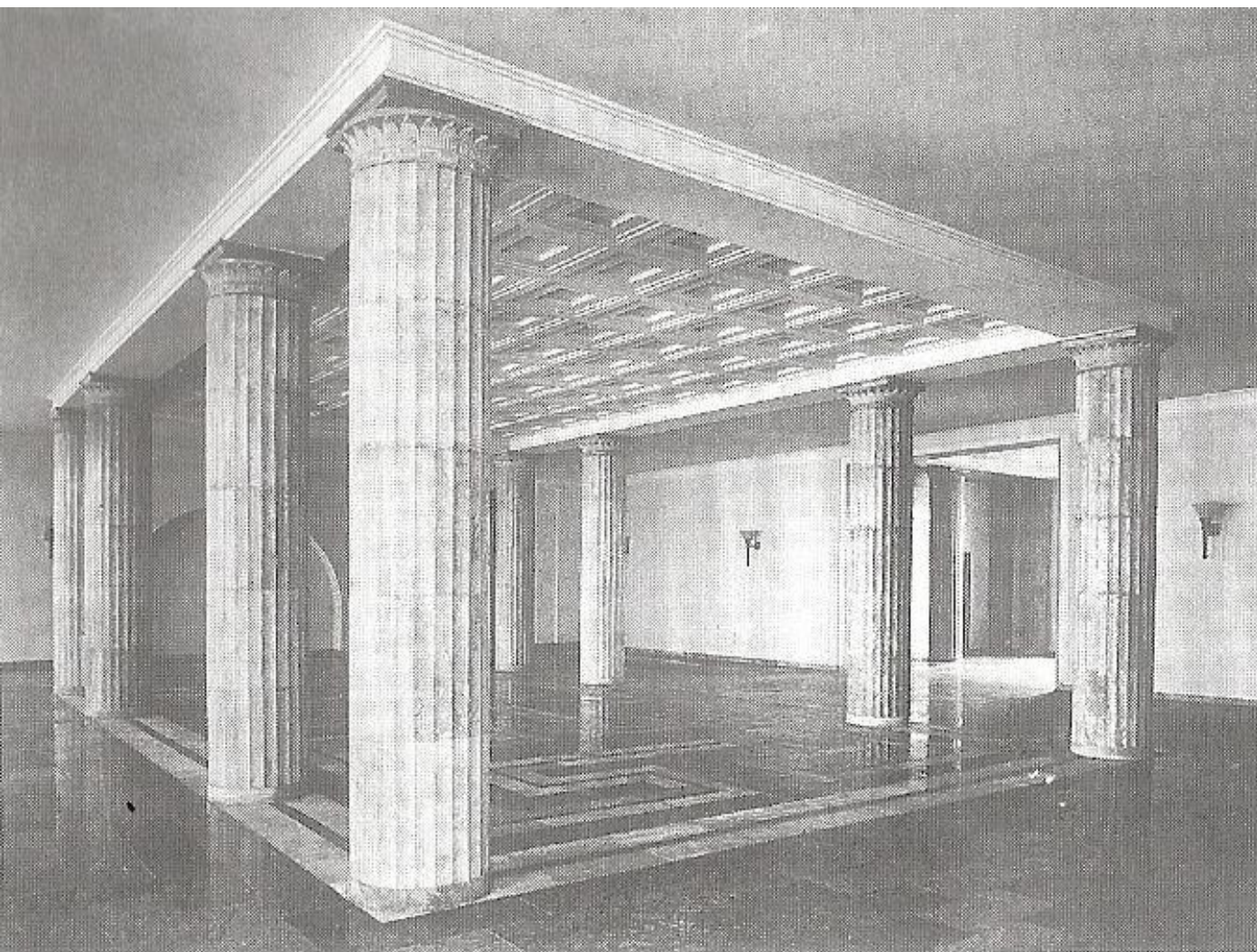

60. Induló lépcsőkar a harmadik emeletről

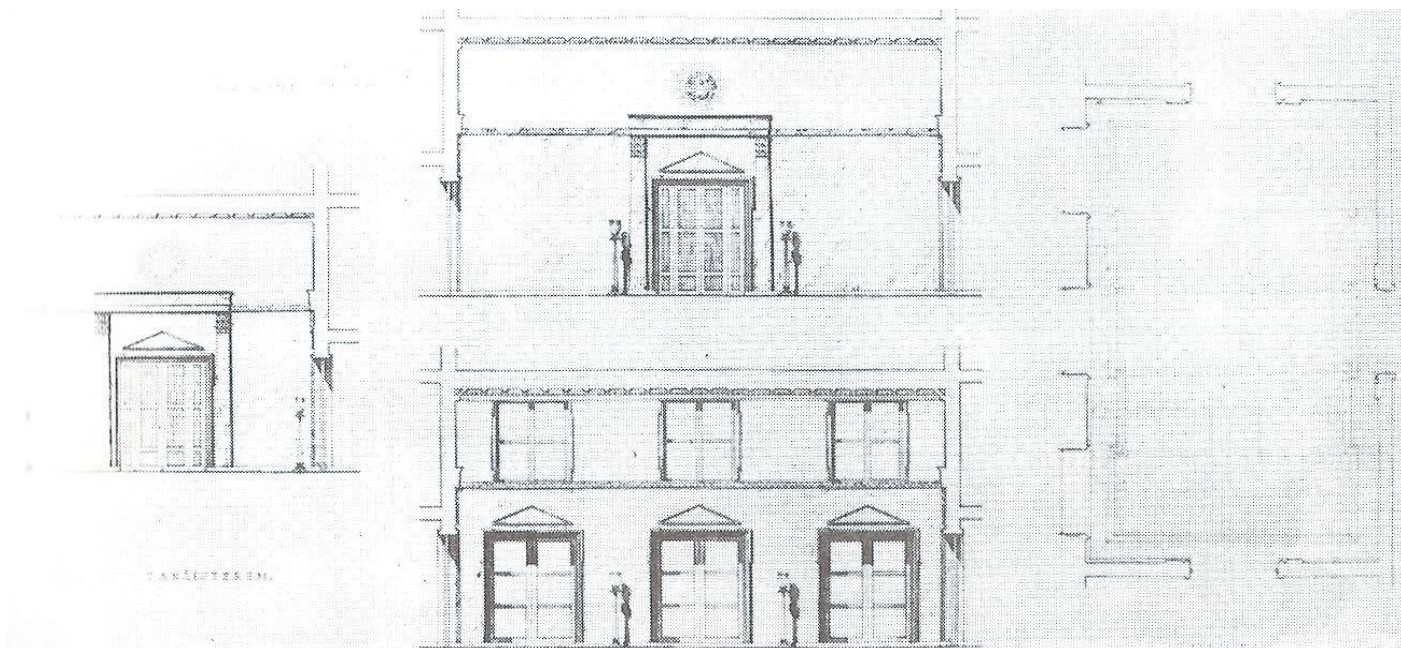
Az épület rendszerének kiemelt pontjai még a lépcsőház melletti emeleti előcsarnokok [61, 63]. A földszinti oszlopok úgy folytatódnak itt, mintha csak könnyedén keresztülszúrták volna a födémet és megállíthatatlanul az ég felé törnének. Ebből a központi térből a keretszerű gerendázat közötti kazettás osztás és a körülötte sorakozó négy-négy oszlop egy sajátos hangulatú teret szakít ki.

Az oszlopok a helyiség magassági méretéhez képest igen vaskosak, így már ebben az egyszintes térben állva sokkal súlyosabb térérzetet okoznak, mint a földszinti dupla belmagasságú előcsarnokban.

A tér igazi szépségét már csak archív felvételeken és rajzokon [62] vehetjük szemügyre, ugyanis napjainkra a harmadik emelet kivételével az összes szinten beépítésre kerültek ezek a részek. A harmadik emeleten pedig az elégtelen fényviszonyok miatt a kazetták egyes mezőibe nem túl igényes megjelenésű világítótestek kerültek.

61. A második emeleti előcsarnok

62. A tanácsterem belső falnézetei és alaprajza

63. Emeleti előcsarnok

64. Tetőtéri folyosó az északi szárnyban

Sajnos a homlokzati rendből következik, hogy a központi terek megvilágítása kimondottan kedvezőtlen. A földszinten ez még mérsékelten jelentkezik, hiszen a bejárati kapun elegendő fény jut be az aulába, azonban az emeleti szinteken a kisebb ablaknyílásokon keresztül már csak nagyon kevés fény érkezik a belsőbe.

A tetőtérben szintén gyakorlati tantermeket alakítottak ki. Furcsa hangulatot ad az egész emeletnek, hogy sehol sincs vizuális kapcsolat a külvilággal, így a tetőablakok hosszú során bejutó elegendő mennyiségű természetes fény ellenére a bezártság érzetét kelti [64].

A belső térben is, csak úgy, mint a külső homlokzaton, a minőségi anyaghasználat dominál, eltekintve az évek alatt ráakódott – olcsó, és az épület eredeti karakteréhez véletlenül sem illeszkedő – kiegészítőktől.

Az enteriőr minden apró eleme tudatosan végiggondolt és összehangolt tervezőmunka eredménye [66]. Az eredeti kiviteli tervek között megtalálhatóak a rozetták, aedikulás keretezések, oszlopfők és szalagdíszek 1:2 és 1:1 részletrajzai is.⁵⁹ Ugyanannak a motívumsornak a változatai jelennek meg az udvari homlokzat faragott kövein, a belső tér mennyezetén, padlóján, vagy éppen a kovácsoltvas rácsok részletein.

Sikerült végigvinni a teljes művön azt az egységes stílust, ami a tervváltozatok elkészítése során fokozatosan kristályosodott ki és vált egyre letisztultabbá.

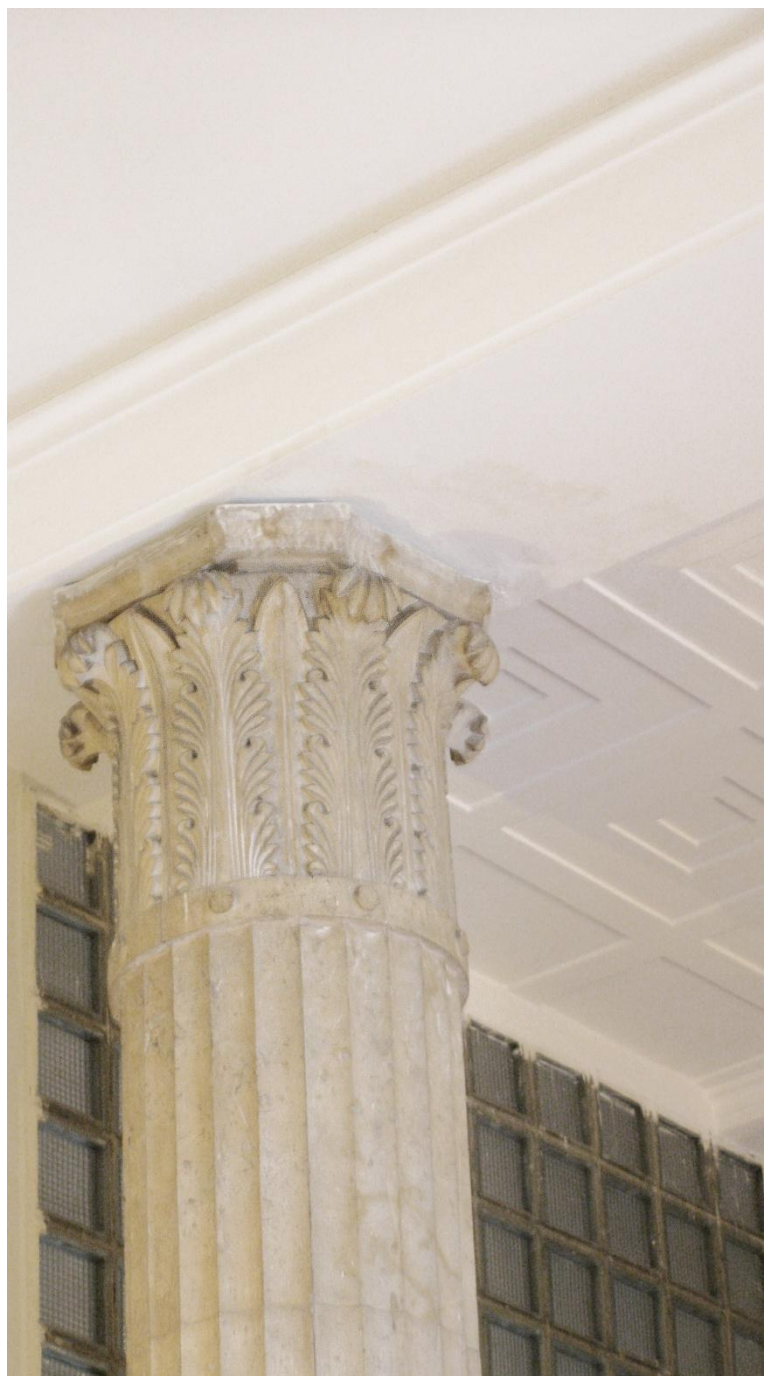
⁵⁹ Budapesti Műszaki Egyetem Tervtára – A épület

A faragott köveket közelebbről tekintve újabb finom részletek mutatkoznak meg. Az oszlopok fejezetei követik a klasszikus tektonikus rendet: a földszinten dór, a köztes emeleteken ión, a legfelső szinten korinthuszi fejezetre emlékeztető formák vannak [65].

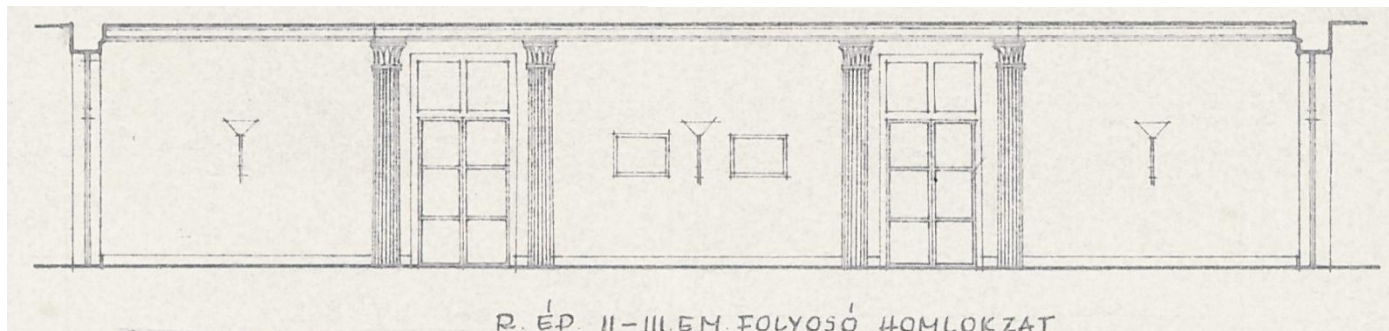
Különösen elegánsak a belső tér kovácsoltvas és öntöttvas elemei. Ezek a nagy igényességgel elkészített részletek a világítótestek, korlátok és ajtókilincsek esetén jelennek meg koncentráltan [67, 68, 69, 70, 71].

A hosszas és kiváló tervezési munka ellenére a külső és belső kapcsolata lehetne erősebb is. Elsődleges probléma a már említett homlokzati nyíláskiosztás rendjéből fakadó elégtelen mennyiségű természetes megvilágítás. Oktatási intézmény lévén kedvező lett volna egy intenzívebb kommunikáció az egyetemi udvar felé. Ezzel szemben jelenlegi formájában kissé olyan hatást kelt az R épület, mintha elfordulna a kerttől és a többi épületrésztől, és egyedül a Duna-part felé nyitna.

Mindemellett fontos megemlíteni azt, hogy a meg nem épült részek hiánya és a tervezés idején bizonytalan későbbi területhasználat gyengített az eredeti terveken.

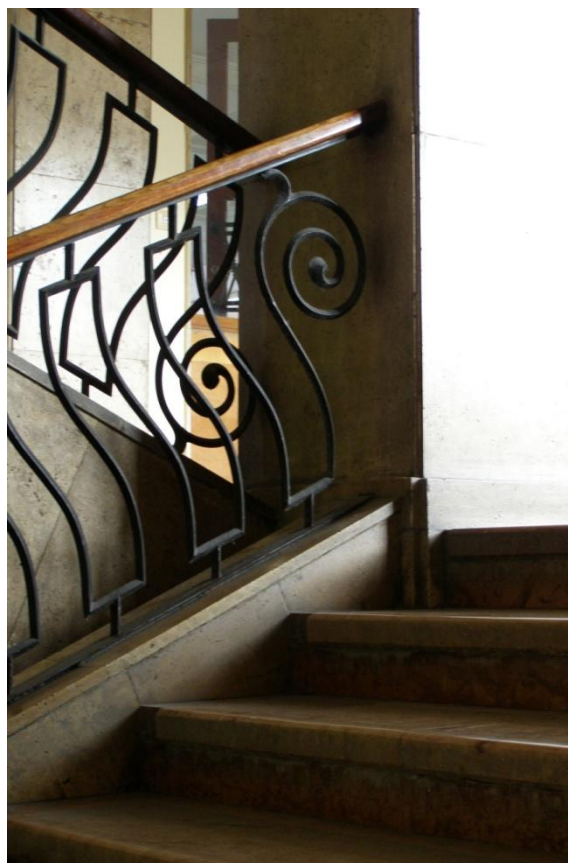
65. Negyedik emeleti oszlopfő

66. A második és harmadik emeleti folyosó falnézeti rajza

67. A hatalmas tölgyfa ajtók kovácsoltvas elemei

68. Lépcsőkorlát részlete

69. Szellőzőrács részlete

70. Füzérdísz a galéria korlátján

71. Öntöttvas falikar a központi térben

Az épület utóélete

Az R épület jelenleg is az egyetem Gépészmérnöki Karának ad otthont. Több belső átalakításon esett át [72], de a szerkezetet, vagy a megjelenést jelentősen befolyásoló átépítés, felújítás nem történt. Sajnos erre az épületre is igaz, hogy az évek folyamán nem csak a használói lakták be: napjainkban már a szórólapok, hirdetőfelületek és különböző automaták jelenléte határozza meg a belső látványt.

A harmadik emelet központi tere közösségi térként funkcionál a hallgatók számára.

Számos egyetemi szervezet és hivatal kapott helyet az R épületben.

Ezek közül jelenleg az alábbi szervezeti egységek működnek itt:

Földszint

- *Központi Tanulmányi Hivatal* - www.kth.bme.hu/
„A KTH fő feladata az alapképzésben résztvevő hallgatók tanulmányi adminisztrációjának intézése. Ezen belül a vonatkozó szabályzatok és ügyrendek alapján a felvételre jelentkezők, a hallgatók és a végzettek személyi adatainak kezelése, felvételi és tanulmányi eredményeinek nyilvántartása, az egyetem által kiadott igazolványok és igazolások elkészítése, eljuttatása a kérelmezőhöz, adatszolgáltatás az egyetem szervezetei, valamint más, jogszabályban erre feljogosított szervezet számára, közreműködés a hallgatói juttatások és térítések ügyintézésében, valamint az egyetem tanulmányi adminisztrációjával kapcsolatos oktatási és ellenőrzési tevékenységben. A KTH emellett nyilvántartja az egyetemen kiadott valamennyi oklevelet.”⁶⁰
- *BME Diákközpont Támpont Iroda* - <http://www.sc.bme.hu/>
„A tanulmányi adminisztráció korszerűsítésével egy időben a diáktanácsadó létszáma is bővült. A Diákközpont részeként működő Támpont Tanácsadó Iroda a KTH szomszédságában nyert elhelyezést.

Azért vagyunk, hogy:

- a hallgatóknak lehetőséget biztosítsunk karrierjük tervezéséhez,
- a végzős vagy végzett hallgatók, valamint az őket alkalmazó cégek számára megkönnyítsük a találkozást,

⁶⁰ <http://www.kth.bme.hu/hivatal/magunkrol/> (2012. október 27.) – *A Központi Tanulmányi Hivatal szervezete*

- a hallgatókat tanácsokkal, információkkal segítsük tanulmányaikról, lehetőségeikről,
- segítsük a Hallgatói Önkormányzat munkáját,
- kulturális lehetőségekhez ösvényeket nyissunk az egyetem polgárainak,
- minél több embert jutassunk kulturális élményhez,
- az egyetem ifjúságpolitikáját alakítva törekedjünk a minél igazságosabb alrendszerek kialakítására és ezek működtetésére.”⁶¹

Második emelet

– *Pénzügyi Informatikai Kutatóközpont*

Lázár Antal és Sükösd Zoltán tervezésében 2001 márciusában megnyílt a második emeleten a BME Pénzügyi Informatikai Kutatóközpont. „Méretében szerény az új laboratórium, bár van benne két, igencsak tekintélyt parancsoló, antikizáló oszlop”.⁶²

Negyedik emelet

– *Hallgatói Számítógép Központ* - www.hszk.bme.hu

„A HSZK feladatköre:

- A HSZK géptermeiben órarendi órák, vizsgák tartásának feltételeit biztosítani
- A NEPTUN szervereihez távoli hozzáférést lehetővé tenni
- A fentiek felül maradó PC termi kapacitást szabad hozzáférésként a hallgatók rendelkezésére bocsátani
- saját (a fentieket kiszolgáló) illetve publikus (pl. Ural2) szerverek üzemeltetése
- belső hálózat üzemeltetése

Térítés ellenében szabad kapacitásunk erejéig (szervezeteknek vagy egyetemi szervezeti egységeknek): számítógépek kölcsönzése, gépterem bérbeadás. A számítógépközpontban 22 gépterem áll a felhasználók rendelkezésére.”⁶³

⁶¹ <http://www.sc.bme.hu/> - (2012. október 27.)

⁶² <http://epiteszforum.hu/node/16245> (2012. október 25.) – *Új hely – a BME 'R' épületben*

⁶³ <http://www.hszk.bme.hu/szolg.html> (2012. október 25.)

- *Telekommunikációs és Informatikai Osztály*, korábban Egyetemi Informatikai Szolgáltató Központ - www.tio.bme.hu/

„A BME GMF Telekommunikációs és Informatikai Osztály üzemelteti az Egyetem telekommunikációs rendszereit, szervezi azok fejlesztését; felügyeli, üzemelteti és fejleszti az Egyetem informatikai infrastruktúrájának központi elemeit (gerinchálózat, távbeszélő-rendszer, központi erőforrások és szolgáltatások); működteti az egyetemi hálózat és a külvilág közötti kapcsolatrendszert; elkészíti, karbantartja és betartatja a hálózat működtetésével kapcsolatos egyetemi szabályzatokat; koordinálja az egyetemi szintű szoftverbeszerzéseket; szolgáltató, tanácsadó, szakértői stb. tevékenységet végez.

Az Osztály működteti a Hallgatói Számítógép Központot [73, 74].”⁶⁴

73. A Hallgatói Számítógép Központ folyosója

74. Számítógép terem a negyedik emeleten

⁶⁴ <http://www.tio.bme.hu/> (2012. október 25.)

Végszó

Tanulmányom végét Rimanóczy Gyula kortársai, tanítványai szavaival zárom, melyek talán közelebb hozhatják személyiségét azokhoz, akik már nem találkozhattak vele személyesen.

„Ezek a kitűnő szakemberek a hatalomhoz lojálisan, kultúrájuk, tehetségük legjavával, őszinte hivatástudattal mondták, tették, amit tehettek, *bilincsbe verve táncoltak*.”⁶⁵

Bonta János

„*Munkabírását, precízsgét nagy tisztelettel figyeltem*. A KÖZTI neves főtervezői akkor rendszerint 6 B-s ceruzáktól fülíg grafitosan kínlódtak az eldobott skiccpausz halmok között. Gyula bácsi – tiszteletük jeléül még kortársai is így szólították – hófehér kis rövid munkaköpenyében 6 H-s ceruzával (előbbi ellentéte) *mindig maga szerkesztette terveit, pontosan, nagy szerkezeti tudással, formai igényességgel*. Ez az építészeti alázat döntő volt számomra.”⁶⁶

V. Pázmándi Margit

„*Bármihhez nyúlt is, annak megjelenése olyan eleganciát sugárzik ma is, ami átsüt minden stílusjegyen* és egyedüli hordozója annak a nagy kultúrájú szellemnek, aminek az alkotó tulajdonosa volt... Kortársai közül, Lauberen kívül, egyedül állott e képességével. Ez volt az, ami átadhatatlan, de a rá való törekvés akarása, az igen, az átplántálható, s ebben nem késlekedett megerősíteni senkit, akiben hajlandóságot látott.”⁶⁷

Molnár Péter

⁶⁵ Bonta János: *A magyar építészet egy kortárs szemével 1945-1960*. Budapest: Terc kiadó, 2008 p278

⁶⁶ V. Pázmándi Margit: *Emlékeim Rimanóczy Gyuláról* 1993. szeptember 4. (Tanulmány) In:

⁶⁷ Molnár Péter: *Rimanóczy* (Visszaemlékezés)

„... az építészet összefoglaló, rendező művészet, ami építést, tudományt, művészetet, szerkezetet, funkciót szintetizál. ... Ha hűek vagyunk az építészet fogalmához, keresnünk kell a szintézist... ami semmi esetre sem lehet a szerkezeti forradalom előtti idők arányművészetének szolgai másolása, legfeljebb víziószerű hangulati átköltése.”

Rimanóczy Gyula

Forrásművek

Könyvek, dokumentumok, monográfiák

Bonta János: *A magyar építészet egy kortárs szemével 1945-1960.*

Budapest: Terc Kiadó, 2008

Fabritzky Antal: *Feltámad a romváros.* Budapest harca az újjáépítésért 1945-47.

Budapest: Légrády testvérek, 1948

Hadik András, Hajdú Virág, Prakfalvi Endre, Ritoók Pál: *Rimanóczy Gyula (1903-1958).*

Budapest: OMvH Magyar Építészeti Múzeum, 1996

HAP Galéria: *Rimanóczy Gyula (1903-1958) emlékkiállítása.*

Budapest: HAP Galéria, 2010

Major Máté: *Az új építészet elméleti kérdései.* (Szocialista realizmus az építészetben).

Budapest: Az új építészet köre kiadása, 1948

Merényi Ferenc: *A magyar építészet 1867-1967.*

Budapest: Műszaki Kiadó, 1970

OCTOGON Építésztkritikai Műhely: *Téglaépítészet Magyarországon II.*

Budapest: Vertigo Kiadó, 2003

Prakfalvi Endre, Branczik Márta, Fehérvári Zoltán, Hajdú Virág: *Modern és szocreál.* Építészet és tervezés Magyarországon 1945-1959.

Budapest: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, 2006

Prakfalvi Endre, Szücs György: *A szocreál Magyarországon.*

Budapest: Corvina Kiadó, 2010

Prakfalvi Endre: *Építészet és tervezés Magyarországon 1945-1956*

Budapest: OMvH Magyar Építészeti Múzeum, 1992

Prakfalvi Endre: *Építészet és tervezés Magyarországon 1945-1959.*

Budapest: OMvH Magyar Építészeti Múzeum, 1996

Prakfalvi Endre: *Szocreál*.

Budapest: Budapest Főváros Önkormányzata Főpolgármesteri Hivatala, 1999

Rados Jenő: *Magyar építészettörténet*.

Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 1961

Ritoók Pál: *Magyar építészet. A szecessziótól napjainkig*.

Budapest: Kossuth Kiadó, 2004

Schéry Gábor: *Évek-művek-alkotók. Ybl Miklós-díjasok 1953-1994*.

Budapest: ÉTK Kft., 1995

Sisa József, Wiebenson Dora: *Magyarország építészetének története*.

Budapest: Vince Kiadó, 1998

Száray Lóránt, Zólyomi Alfonz: *Magyar művelődési létesítmények 1945-1970*.

Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 1970

Szegő György, Haba Péter: *111 év – 111 híres ház*

Budapest: B+V Kiadó, 2003

Dr. Szendrői Jenő: *Magyar építészet 1945-1955*.

Budapest: Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1955

Szendrői Jenő, Arnóth Lajos, Finta József, Merényi Ferenc, Nagy Elemér: *Magyar építészet 1945-70*.

Budapest: Corvina Kiadó, 1972

Szaklapok, évkönyvek

1945-1959 között megjelent *Építés-Építészet, Magyar Építőművészet*.

Képek forrása

A tanulmány kép- és ábraanyaga nagyrészt a szerző felvételeinek felhasználásával készült. Értékesen egészítették ki ezt az anyagot a közgyűjtemények, intézmények, internetes portálok fotóarchívumaiból származó fényképek. Azok a képek, melyek számai az alábbi felsorolásban nem szerepelnek, a szerző, Urbán Erzsébet felvételei.

1. Seidner Zoltán: archív felvétel, Magyar Építészeti Múzeum
2. Kunszt János: archív felvétel, Magyar Nemzeti Múzeum
- 3, 4, 8, <http://www.fortepan.hu> (2012. október 25.)
- 9, 11.
5. <http://www.antikva.hu> Antikvár könyv: borító és mintaoldal
6. http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/71/Reconstruction_of_26000_roof_trees_Bp05_V%C3%A1rosh%C3%A1z9.jpg (2012. október 25.) Szerző: Fekist
7. <http://www.omikk.bme.hu/archivum/kozoskepek/muegyet.jpg> (2012. október 25.)
12. Archív felvétel In: Ritoók Pál: *Magyar építészet. A szecessziótól napjainkig*. Budapest: Kossuth Kiadó, 2004 p108
13. http://upload.wikimedia.org/wikipedia/hu/3/3c/Eletrajz_001.jpg (2012. október 19.) Rimanóczy Jenő családi fotóarchívuma
- 14, 16. Archív felvétel - Rimanóczy Gyula hagyatéka. Magyar Építészeti Múzeum
15. http://upload.wikimedia.org/wikipedia/hu/1/17/Eletrajz_02_Mesterd%C3%ADj.jpg (2012. október 25.) – Rimanóczy Jenő archívuma Rimanóczy Gyuláról
- 17, 25, Prakfalvi Endre: *Építészet és tervezés Magyarországon 1945-56*. Budapest: OMvH Magyar
- 26, 62. Építészeti Múzeum, 1992 p52, p 62, p96, p111
20. Szendrői, Arnóth, Finta, Merényi, Nagy: *Magyar építészet 1945-70*. Budapest: Corvina kiadó, 1972 p106
- 21, 22, Magyar Építőművészet 1952. I. évfolyam 3. szám p107-111
- 23, 27.
24. Hadik András, Hajdú Virág, Prakfalvi Endre, Ritoók Pál: *Rimanóczy Gyula (1903-1958)*. Budapest: OMvH Magyar Építészeti Múzeum, 1996 p256
28. HAP Galéria: *Rimanóczy Gyula (1903-1958) emlékkiállítása*. Budapest: HAP Galéria, 2010 p30
- 29, 61. Prakfalvi Endre: *Építészet és tervezés Magyarországon 1945-59*. Budapest: OMvH Magyar Építészeti Múzeum, 1996 p41, p42

-
- 30, 55, Dr. Szendrői Jenő: *Magyar építészet 1945-1955*. Budapest: Képzőművészeti Alap
58, 63. Kiadóvállalata, 1955
-
31. <https://maps.google.com/>
-
37. <http://www.szeretlekmagyarorszag.hu/budapest-rendor-helikopterrol/>
(2012. október 26.)
-
38. <http://egykor.hu/budapest-xi--kerulet/muegyetemi-epuletek/3107> (2012. október 25.)
Bagyinszki Zoltán
-
- 45, 54, BME Tervtár – A épület Budapest XI. Egry József u. 20-22
66.
-
51. [http://m.cdn.blog.hu/ta/taj-kert/image/BME%20\(74\).JPG](http://m.cdn.blog.hu/ta/taj-kert/image/BME%20(74).JPG) (2012. október 28.)
-
56. <http://nonest.wordpress.com/category/janos-pilinszky/> (2012. október 25)
-
57. Prakfalvi Endre, Branczik Márta, Fehérvári Zoltán, Hajdú Virág: *Modern és szocreál*.
Építészet és tervezés Magyarországon 1945-1959. Budapest: Kulturális Örökségvédelmi
Hivatal, 2006 p172
-
72. Budapest Főváros Levéltára - Tervtár
-
- 73, 74. <http://vegzetmernokei.blogspot.hu/2012/04/hivatal-az-50-es-evекbol-hszk.html>
(2012. október 28.)
-

Tervek forrása

Budapest Főváros Levéltára

Magyar Építészeti Múzeum – Rimanóczy Gyula hagyatéka

BME Tervtár – 'A' épület

BME OMIKK Levéltár – 'Z' épület